

Jaarverslag 2020

Overzicht van een bijzonder jaar

STICHTING OUDE
GRONINGER KERKEN

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2020, een jaar waarin de wereld veranderde en als keerpunt de geschiedenis in zal gaan. Ook voor de Stichting Oude Groninger Kerken was dit een jaar dat in groot contrast stond met het jubileumjaar 2019. Hoewel de culturele activiteiten en dorpsevenementen stil kwamen te liggen als gevolg van corona, ondervonden de reguliere werkzaamheden op gebied van instandhouding van onze monumenten hooguit vertraging. Educatie viel grotendeels stil vanwege de sluiting van de scholen en RIVM maatregelen. Vele kerken bleven open voor individueel bezoek en waren daarmee voor velen een rustpunt of plaats van contemplatie in een hectische en ontregelde maatschappij.

Gelukkig konden we alle medewerkers snel in staat stellen om vanuit huis te werken. De grote en kleine Teams- en Zoomvergaderingen heeft iedereen zich snel eigen gemaakt. Voor die medewerkers wiens werk helemaal stil kwam te liggen, hebben we een beroep kunnen doen op de NOW-regeling van de overheid.

Toch hebben we gedurende het jaar niet stilgezeten. Zo schreven we op het gebied van educatie en ten aanzien van duurzaamheid en biodiversiteit een uitgebreide en inhoudelijke aanvulling op onze visie en ons huidige meerjarenbeleidsplan. Met andere woorden, we hebben deze tijd ook genomen als een mogelijkheid tot reflectie en verder nagedacht over hoe we onze toekomst zien.

Waar mogelijk hebben er ondanks alles het afgelopen jaar samenwerkingen plaatsgevonden en blijven we zoeken naar nieuwe vormen daarvan. Zoals ook in het meerjarenplan 2021-2024 is geformuleerd, streven we naar een samenspel tussen monumenten en mensen, samenwerking en partnerschap, gebouw en natuur. Zo continueren we onze rol als bakens van betekenis en verdiepen we deze telkens weer. Dit geeft energie en nieuwe horizonten, en zo dragen we bij aan een culturele en bloeiende maatschappij waarmee we de schoonheid en leefbaarheid in dorp en stad stimuleren en verrijken.

Graag spreken we hier uit dat we dankbaar zijn voor de ondersteuning, het geduld en begrip van onze plaatselijke commissies, specialiteitencommissies en onze bijna 700 vrijwilligers. Daar komt bij dat de stichting niet kan functioneren zonder de financiële ondersteuning van vele subsidiegevers, fondsen, overheden, particuliere schenkers en ruim 6.000 donateurs. We willen iedereen hiervoor bedanken.

Onze kennis wordt versterkt en verdiept dankzij onze vele samenwerkingspartners, bedrijven en restauratoren waarmee wij op regelmatige basis werken en die de flexibele schil om onze organisatie zijn. We noemen hier een paar: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Toekomst Religieus Erfgoed), Museum Catharijneconvent, Rijksuniversiteit Groningen, Future for Religious Heritage, de Vereniging Beheerders Monumentale Kerkgebouwen, het landelijke Grote Kerkenoverleg, de Federatie Instandhouding Monumenten, Stichting Het Groninger Landschap, Landschapsbeheer Groningen, Erfgoedpartners, Stichting K&C, restauratie-ateliers en bouwbedrijven.

Verderop in dit jaarverslag worden in de verschillende hoofdstukken onze activiteiten nader verantwoord. Wij wensen u veel plezier bij het lezen van dit jaarverslag.

*Pim de Bruijne, bestuursvoorzitter
Patty Wageman, directeur*

*Zo dragen we bij aan een
culturele en bloeiende
maatschappij waarmee
we de schoonheid en
leefbaarheid in dorp en stad
stimuleren en verrijken.*

Inhoud

01	Voorwoord	1
02	Inleiding	4
03	Algemeen verantwoordingsverslag	10
04	Instandhouding	12
05	Verwervingen	20
06	Educatie	24
07	Activiteiten en communicatie	30
08	Personeel en organisatie	34
09	Vrijwilligers	36
10	Vooruitblik 2021	38
11	Financiën	40
12	Bestuur, raad van commissarissen, raad van advies, vrijwilligersplatform en personeel	44
13	Geconsolideerde jaarrekening	50
14	Lijst van bezit	82

Inleiding

Een andere wereld

Het afgelopen jaar werd de wereld getroffen door het coronavirus. Dit virus liet en laat diepe sporen na in vele persoonlijke levens en heeft wereldwijd grote en kleine bedrijven en publieke instellingen zwaar getroffen. Voor de Stichting Oude Groninger Kerken was het effect enerzijds groot, anderzijds kon het de effecten dankzij steun vanuit de overheid en de nodige reserves opvangen.

Voor de vrijwilligers en medewerkers van de stichting kon de overgang van een dynamisch, gouden jubileumjaar niet groter zijn. Van een jaar dat bol stond van de activiteiten viel in maart 2020 alles ineens stil. Het werd letterlijk stil. Stil in de kerken, stil op straat en stil in de horeca en culturele instellingen. De enige mogelijkheid die bestond was het openhouden van de kerken voor individueel bezoek, uiteraard met in achtname van de regels van het RIVM. Vele kerken hebben hier gehoor aan gegeven. Uit de gastenboeken die in de kerk liggen, blijkt dat de we hierin aan een behoefte konden voldoen en het leverde mooie commentaren en ervaringen op. Nog altijd geven we onze plaatselijke commissies de keuze om de kerk open te houden voor individueel bezoek als zij dit verantwoord kunnen organiseren. Nu, in de derde lockdown, wordt hieraan mondjesmaat gehoor gegeven.

Een korte opleving ontstond in de zomer, toen Nederland het noorden ontdekte bij gebrek aan de mogelijkheid om naar het buitenland te reizen. Hoe mooi het noorden is kwam in verschillende media tot uiting en de rol die onze kerken daarin speelde was groot. Als stichting hebben we hierop ingespeeld door de donateurscampagne in de zomer te richten op de vakantieganger, met een knipoog naar favoriete vakantiebestemmingen. Zo stelden wij in verschillende media de vraag 'Wordt het Marseille of Marsum', 'Wordt het Nice of Nuis'. Deze campagne viel op en leverde ons weer nieuwe donateurs op. We vermoeden dat dit vooral mensen zijn die ons culturele erfgoed deze zomer ontdekten.

Voor de kantomedewerkers werd thuiswerken de norm. Desondanks kon het onderhoud gewoon doorgaan omdat dit merendeels in de buitenlucht plaatsvindt of, gezien de omvang van onze kerken, met in achtname van de anderhalve meter uitgevoerd kan worden. Zij het dat het tempo iets vertraagde. Wel is dit jaar duidelijk geworden hoeveel er ook gebeurt in de wandelgangen, tijdens lunches of netwerkbijeenkomsten en hoe men elkaar op deze wijze informeert over wat er speelt binnen en buiten de organisatie. Hoewel het online vergaderen en bijeenkomen een hoge vlucht heeft genomen, heeft dit zowel voor- als nadelen. Als Groninger organisatie wordt er ten aanzien van landelijke bijeenkomsten enorm veel reistijd bespaard en kennen digitale bijeenkomsten een hoge aanwezigheidsscore. Tegelijkertijd wordt het netwerken en het elkaar 'live' ontmoeten node gemist.

Zodra het kon hebben we elkaar in organisatie-brede werklunches ontmoet en ervaringen uitgewisseld. Regelmatige updates via de mail en de vrijwilligers-nieuwsbrieven zorgen ervoor dat we elkaar zo goed mogelijk op de hoogte houden. Voor onze donateurs hebben we besloten het tijdschrift Groninger Kerken aan alle donateurs te sturen en een extra kerstnummer uit te brengen. Online hebben we intern af en toe een gemeenschappelijke borrel en informatiebijeenkomsten gehouden met als resultaat dat we in maart 2021 de regionale prijs ontvingen voor Beste Thuiswerkgever in de categorie 1-20 medewerkers.

Lichtpuntjes

Eind 2019 werd het meerjarenbeleid voor de komende vier jaar geformuleerd en vastgelegd in het beleidsplan *Bakens van betekenis. 2021-2024*. Dit beleidsplan is de leidraad voor de komende vier jaar en bouwt voort op de pijlers waarop de stichting rust: het beheren en behouden van het religieus cultureel erfgoed in de provincie Groningen en het bevorderen van belangstelling daarvoor. Zo gaan we door met het uitvoeren van onderhoud aan onze kerken, worden waar noodzakelijk

restauratieprojecten geïnitieerd en denken we na over her- of doorbestemmingen van sommige kerken waar deze een belangrijke rol kunnen spelen in nieuw gebruik van de kerken om de leefbaarheid van een gemeenschap te bevorderen, een toeristische impuls te geven aan een specifiek gebied of een cultureel historische connectie te maken met de verhalen van Groningen.

Ondanks deze zware tijd houden we moed en werken we aan de toekomst. Zo gaan we door met het ontwikkelen van diverse activiteiten. Denk daarbij aan ODE, Veur Altied, de ondersteuning van Terug naar het Begin en andere projecten die zich aandienen. Tegelijkertijd hebben we de tijd gebruikt om enkele aspecten van het beleid verder te verdiepen zoals onze visie op duurzaamheid, educatie en aandacht voor het vrijwilligersbeleid.

Instandhouding en restauratie

Bij de afdeling Instandhouding werden in gang gezette onderhoudsprojecten uitgevoerd en restauratieprojecten waarvoor de subsidies al rond waren, ingezet. Hoogtepunt was wel de afronding van het grootse restauratieproject in de kerk in Bierum. Dit werd in januari feestelijk gevierd en het prachtige resultaat kan worden toegevoegd aan de vele *eyecatchers* die de stichting rijk is. Goed om hier te vermelden is dat het Aderhuis in Drieborg in januari als gemeentelijk monument werd aangewezen. Dit nieuws volgde kort nadat het Aderhuis werd overgedragen aan de stichting.

Grensoverschrijdend is het project Schoolkerk in Garmerwolde. Hier komen alle aspecten waar de stichting zich voor inzet bij elkaar: instandhouding, restauratie, verduurzaming, educatie, leefbaarheid en toerisme. Niet voor niets werd dit project meermalen genomineerd door verschillende instanties die innovatie en verduurzaming van het cultureel erfgoed nauwlettend volgen en stimuleren. Dit project leidde er ook toe dat de Stichting Oude Groninger Kerken de prijs won voor Goed opdrachtgeverschap waarmee alle her- en doorbestemmingen werden bedoeld die er over de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden. De prijs was geïnitieerd door platform GRAS in samenwerking met de stadsbouwmeester van Groningen, Jeroen de Willigen.

Restauratie Sebastiaanskerk Bierum

Restauratie Sebastiaanskerk Bierum

Duurzaamheid en energie; Kerkhoven en biodiversiteit

Het afgelopen jaar hebben we onze visie op het gebied van duurzaamheid verder uitgediept. Hierbij denken wij aan het duurzaam opwekken van warmte voor een kerk of het beheer van het groen en het bevorderen van flora en fauna rondom een kerk. Door niet alleen te reageren op, maar ook waar mogelijk te participeren in onderzoek naar de gevolgen van klimaatverandering op onze kerken, is dit een nadrukkelijk addendum op het meerjarenbeleidsplan.

Verwervingen

Met de verwerving van de kerk van Doezum, Nieuwolda en Kolham heeft de stichting aan het einde van dit verslagjaar 96 kerken, 2 synagogen, 9 losse torens, 59 kerkhoven en 9 pastorieën. Als kers op de taart, kreeg de stichting de dakruiter van de kerk in Grijskerk in haar bezit. De kerk zelf kwam in 2019 bij de stichting.

Educatie

Het erfgoed van de Stichting Oude Groninger Kerken draagt bij aan onze identiteit. Van oudsher speelt religie een rol in ons dagelijks leven, zowel voor gelovigen als voor niet-gelovigen. De geschiedenis maakt wie wij zijn en is van invloed op hoe we naar de toekomst kijken. Jaren werd er gewerkt aan de Schoolkerk in Garmerwolde, waar erfgoed, religie, duurzaamheid en samenleving met elkaar verbonden worden in de tentoonstelling *Feest in Oost en West!*. Deze tentoonstelling maakt deel uit van het grotere project *Feest! Weet wat je viert* dat door het Museum Catharijne-convent werd geïnitieerd en hier een eigen invulling vond in de toren bij de kerk. De spectaculaire verbouwing, verduurzaming en inrichting werden feestelijk geopend op 28 februari. Helaas moest de kerk zijn deuren twee weken later weer sluiten als gevolg van corona. De scholen die de tentoonstelling zouden bezoeken hebben hun bezoek uitgesteld en we hopen ze in het schooljaar 2021-2022 allemaal te kunnen ontvangen.

Zonnepanelen op het ontvangstgebouw van de Schoolkerk. Foto Bureau Brauns.

Algemeen verantwoordings- verslag

De Stichting Oude Groninger Kerken is opgericht op 13 mei 1969, een tijd waarin vele kerken bedreigd werden door ernstig en onaanvaardbaar verval. Dankzij het initiatief van een groep zeer betrokken en gemotiveerde mensen werd de huidige stichting opgericht die zich inzet voor het behoud van de kerken als religieus erfgoed.

Missie

De Stichting Oude Groninger Kerken zet zich in voor het materiële en functionele behoud van de monumentale Groninger kerken en hun omgeving. Materieel en functioneel gaan bij de Stichting Oude Groninger Kerken hand in hand. Want oude Groninger kerken zijn niet alleen waardevolle historische gebouwen, het zijn vanouds ook plaatsen van ontmoeting.

Doel

De stichting tracht haar missie te verwezenlijken door:

01

Het verwerven, bewaren, restaureren, beheren en ter bezichtiging stellen van monumentale kerken en hun bijgebouwen en terreinen in de ruimste zin.

02

Het streven naar een gebruik van de gebouwen en de terreinen zoveel mogelijk in overeenstemming met hun aard.

Beleidsplan 2017-2020

In dit jaarverslag wordt gerapporteerd en geëvalueerd op basis van het in 2016 vastgestelde beleidsplan *Bakens van betekenis 2017-2020*. Het beleidsplan is te raadplegen op groningerkerken.nl. Deze verantwoording gaat uit van het Werkplan 2020 op basis van beleidsvoornemens 2017-2020 in het beleidsplan *Bakens van betekenis 2017-2020*.

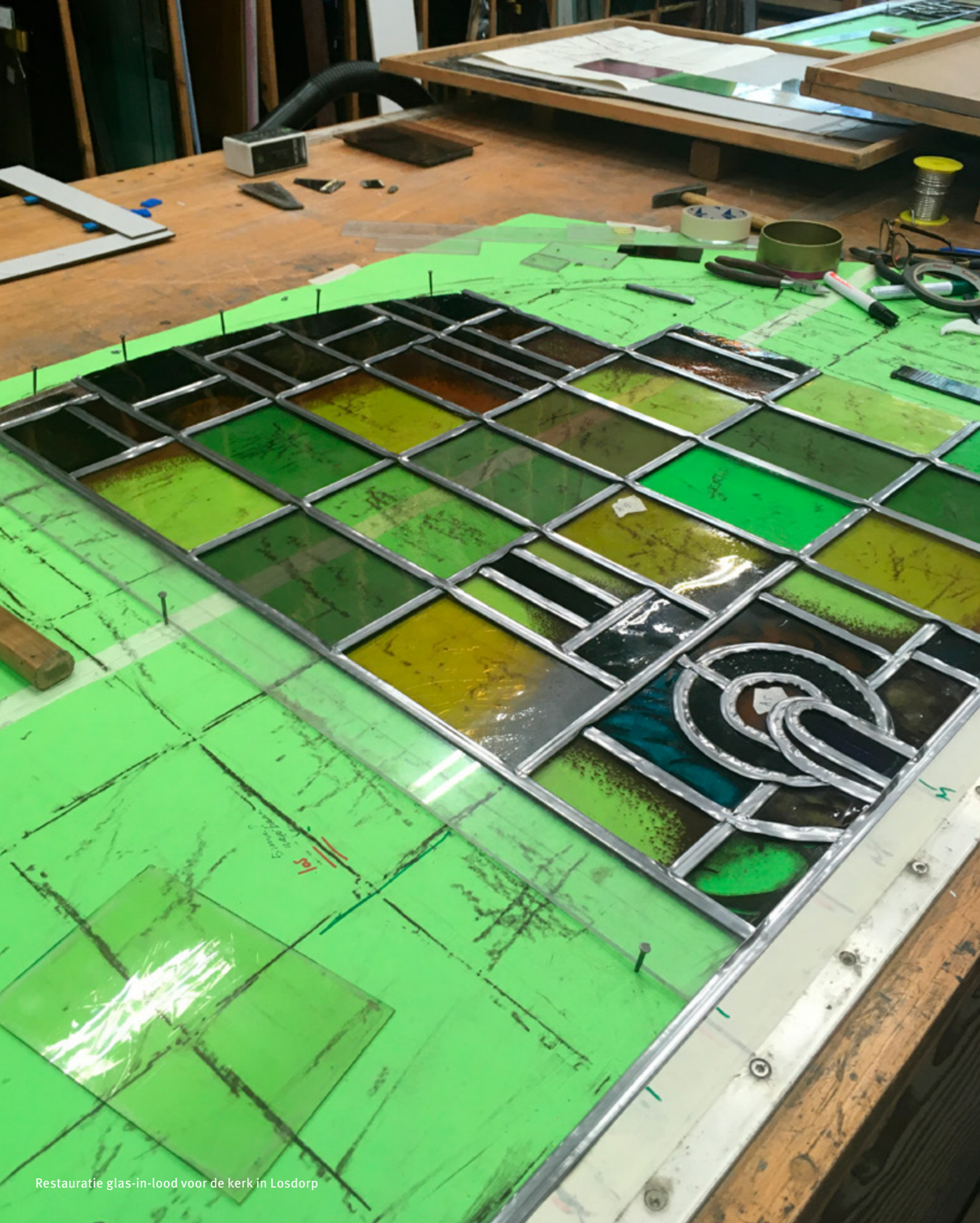
03

Het nemen van initiatieven op het gebied van adviezen, voorlichting, publicatie en het leggen van contact met bezitters van bouwwerken en terreinen sub 01 bedoeld.

04

Alle andere middelen, welke tot bevordering van dat doel leiden.

Instandhouding

Restauratie glas-in-lood voor de kerk in Losdorp

Restauratie en onderhoud

Ieder jaar wordt aan een aantal kerken van de stichting op basis van het meerjarenprogramma groot onderhoud gepleegd, al dan niet in combinatie met herstel van aardbevingsschade. De Stichting Oude Groninger Kerken heeft een zogenaamde POM-status. Met deze status wil de rijksoverheid goed eigenaar- en opdrachtgeverschap stimuleren. Voor de stichtingen en verenigingen biedt de status van professionele organisatie voordelen bij de aanvraag voor instandhoudingsubsidie.

Voor een periode van zes jaar wordt bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een SIM-subsidie aangevraagd. Binnen deze periode wordt het onderhoud aan de kerken gefinancierd voor 60%. De rest moet de stichting zelf bijdragen of hiervoor aanvullende fondsen zoeken. Bij grotere restauraties en her- of doorbestemmingen is de interne regel dat projecten niet eerder uitgevoerd kunnen worden dan dat de volledige begroting is gedekt uit subsidies van fondsen en overheden, en een eigen bijdrage.

Hier volgt een overzicht van de projecten die het afgelopen jaar werden uitgevoerd. Een overzicht van alle fondsen en overige subsidiegevers die aan onze projecten bijdroegen staan vermeld in het colofon van dit jaarverslag.

Restauraties

Godlinze

Het afgelopen jaar werd er kleuronderzoek gedaan naar de kerkbanken in de kerk van Godlinze met onverwacht resultaat. Er zijn drie chronologische kleurenperiodes ontdekt die varieerden van donkerbruin, naar stroblond tot weer bruin steenrood. Het kleuronderzoek voegt hiermee nieuwe kennis toe aan de geschiedenis van deze kerk. Wanneer een restauratie wordt uitgevoerd is nog niet zeker.

Losdorp

In de kerk van Losdorp zijn de glas-in-lood-ramen gerestaureerd. Hiervoor moesten alle panelen eerst worden verwijderd omdat de restauratie niet ter plekke kon plaatsvinden. Deze werd in de werkplaats van de glazeniers uitgevoerd. De restauratie werd mogelijk gemaakt door een particulier fonds dat anoniem wenst te blijven.

Ulrum

De toren van de kerk van Ulrum stond in de steigers voor groot onderhoud. Dat was hard nodig want vooral het voegwerk was in slechte staat. De leibedekking van de spits is gerepareerd en de wijzerplaten opnieuw geschilderd. In de toren zijn enkele houten vloeren hersteld en is ook het mechanische uurwerk onder handen genomen.

't Zandt

De plaatselijke commissie van 't Zandt had als wens dat de verdwenen eerste verdiepingsvloer in de toren werd teruggebracht. Op tekeningen uit 1934 staat deze vloer nog getekend en in de muren van de toren zijn de inkepingen zichtbaar waar de balken en de vloer voorheen bevestigd waren. De vloer was in de zomer gereed.

Zeerijp

De renovatie van de klokkenstoel en de restauratie van de klokken van Zeerijp zijn in 2020 samen met groot onderhoud uitgevoerd. De restauratie en renovatiewerkzaamheden konden worden uitgevoerd dankzij een particulier fonds dat anoniem wenst te blijven

Restauraties in voorbereiding

De voorbereiding van de restauratie van de voormalig gereformeerde kerk van Onderdendam, de kerk van Spijk en het orgel van Harkstede zijn in een afrondende fase. De Actie Kerkbehoud 2019 met als thema 'Een cadeau voor de jarige stichting' komt ten bate aan de restauraties van de kerk van Spijk en het orgel van Harkstede. Deze actie kende een recordopbrengst.

Onderhoud kerken en torens

Niebert

Na jaren van onduidelijkheid is in 2020 de oorzaak van de lekkage bij de dakruiter van de kerk in Niebert gevonden toen er een steiger omheen geplaatst kon worden. Het bleek dat de aansluiting van de houten staanders met koperen staanders de oorzaak van de lekkage was, terwijl hiervan vrijwel niets te zien was. Daarnaast werd de plavuizen vloer in de kerk verwijderd omdat deze was verzakt.

Schilder- en voegwerk

Schilderwerk is een terugkerend onderdeel van het onderhoud van onze kerken. Dit jaar werden diverse schilder- en voegwerken uitgevoerd en soms gecombineerd met ander onderhoud dat kon worden meegenomen omdat de steigers er nu eenmaal stonden. Zo werd in Stitswerd het schilderwerk van de dakruiter uitgevoerd tezamen met het herstel van vastzittende wijzers in het uurwerk. In Holwierde werd het voegwerk van de voorgevel en puntgevels aangepakt. Tijdens het schilderwerk in Oosternieland werd ook meteen het voegwerk van de voorgevel vervangen. In Meedhuizen werd het schilderwerk buiten gecombineerd met het herstel van de pannen. Het hout in de dakruiter van de kerk in Klein Wetsinge werd hersteld en werd het schilderwerk binnen en buiten aangepakt. In Thesinge werd buitenom geschilderd en werden de hoekkepers hersteld. Het houtwerk aan de buitenkant van de kerk in Solwerd kreeg een schilderbeurt en in Bedum werd ten slotte de gevel opnieuw gevoegd.

Pastorie Middelstum

In 2019 werd gestart met het uitvoeren van het buitenschilderwerk van de pastorie in Middelstum. Tijdens de werkzaamheden werden onder de witte verflagen oudere kleuren gevonden. Hierop volgde een kleuronderzoek, waarbij nog meer kleurlagen aan het licht kwamen als zeegroen, bruin en donkerrood. In 2021 zal de pastorie in zijn oorspronkelijke kleuren worden geschilderd, waarmee het aanzicht van de pastorie verrassend anders wordt.

Orgels

In 2020 is de 1^e fase van groot onderhoud aan het orgel van Garnwerd afgerond. In de kerk van Midwolda is het orgel helemaal schoongemaakt, de speelmechaniek geoptimaliseerd en zijn waar nodig pijpen (vooral de tongwerken) gerepareerd en op klank gebracht.

Een bijzondere vondst tijdens de werkzaamheden in Niebert was een kistje met daarin een schepje van Buisman, mascottevloei en een kaartje met daarop een datum en een naam plus een omschrijving van wat diegene had gemaakt. De aannemer heeft de vondst vervolgens in een kunststof Heineken bierfles gestopt, aangevuld met een briefje met daarop de datum en de namen van de timmermannen van de aannemer die aan de vloer hadden gewerkt. Deze fles is onder de vloer in het beton gestort.

Dossier mijnbouwschade

Ook de procedure waarop mijnbouwschade aan onze kerkgebouwen de afgelopen jaren werd aangepakt is onderhevig aan overheidsontwikkelingen op dit gebied. Dit heeft er toe geleid dat in 2020 vrijwel geen schadeherstel aan onze kerken kon worden uitgevoerd.

Na intensief overleg tussen de Stichting Oude Groninger Kerken en het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) heeft dit geresulteerd in een convenant over de aanpak van deze schade. Herstel van mijnbouwschade kan nu gefaseerd weer ter hand worden genomen.

Tot slot is met de NAM uitvoerig gesproken over de projecten die met ingang van 2020-2021 in gang konden worden gezet om zo met de NAM tot een afronding te kunnen komen. In 2021 is een deel van het dossier NAM overgedragen aan het IMG.

Bouwkundige versterking

In 2015 is de keuze gemaakt voor de bouwkundige versterking van de kerk met consistorie in Overschild. Deze gaat plaatsvinden door middel van *base isolation*. Hoewel de organisatie hiervan in handen is van de Nationaal Coördinator Groningen, heeft ook dit jaar deze versterking veel tijd gevegd. Er zijn opnieuw voordeelingen gemaakt in de planvorming en voorbereiding. De verwachting is dat de uitvoering in 2021 aanvangt. De versterking wordt gecombineerd met herstel van mijnbouwschade, restauratie van zowel exterieur en interieur en doorbestemming van het gebouw.

Van de pastorie in Onderdendam zijn dit jaar de schoorstenen versterkt in het kader van veiligheid bij aardbevingen. De versterking van de karakteristieke schoorsteen in Amsterdamse School-stijl had nogal wat voeten in aarde. Het plan voor versterking van de eveneens zeer kenmerkende schoorstenen van onze pastorie in Middelstum is door de Nationaal Coördinator Groningen vrijwel afgerond.

Mijnbouwschade aan de Gereformeerde kerk in Bedum werd afgerond. Nog juist aan het eind van het jaar kon herstel van mijnbouwschade aan de kerken van Spijk en Ulrum aanvangen. In beide gevallen in combinatie met restauratie of onderhoud.

Steigers om de toren in Ulrum

Trap in de Schoolkerk Garmerwolde

Pastorie tijdens kleuronderzoek in Middelstum

Klokkenstoel in toren van Zeerijp

Voorzieningen en gebruik

De instandhouding van de kerkgebouwen is een vanzelfsprekende opgave voor de Stichting Oude Groninger Kerken. Van gelijk belang is het gebruik van de kerken, torens en pastorieën. Soms vindt dit plaats op beperkte schaal, soms gaat het om omvangrijk gebruik. Uitbreiding van het gebruik gaat altijd in de geest van maatschappelijke functies. De Stichting Oude Groninger Kerken spreekt daarom bij verbouw van doorbestemming, waar anderen wellicht herbestemming bedoelen.

Doorbestemming Schoolkerk Garmerwolde

De wandschilderingen in de kerk van Garmerwolde en het project *Feest! Weet wat je viert* vormden de aanleiding om in de toren bij de kerk een verticale tentoonstelling in te richten dat de Christelijke en Islamitische feestdagen zou verbeelden. De titel van het project *Feest! In Oost en West* werd uiteindelijk een hele bijzondere presentatie. De Escher-achtige trap die de verschillende feestdagen met elkaar verbindt en de eigentijdse vormgeving zijn uniek. Een ander aspect dat dit project bijzonder maakt, is het feit dat er ook is nagedacht over het gebruik van duurzame energie. Deze wordt opgewekt via een warmte-koude pomp en met behulp van zonnepanelen. Beide verwarmen niet alleen de toren, de kerkvloer en het atelier bij de kerk. Ze zorgen ook voor de elektriciteit. Of deze wijze van energieopwekking voor deze locatie werkt, wordt continu gemonitord.

Feerwerd

Achterin de kerk bij de keuken werd meer ruimte gecreëerd door een aantal kerkbanken te verwijderen en de ingang te verplaatsen. Doel was om toekomstige opstoppingen bij activiteiten te voorkomen.

Lettelbert

In de kerk van Lettelbert zijn enkele banken gedemonteerd en omgebouwd tot expositie-/werkmeubel. Op deze manier is de kerk beter multifunctioneel te gebruiken zonder dat alle banken uit de kerk gehaald zijn en is het eenvoudige interieur niet aangetast. De kerk wordt gebruikt door iconschilders die in de kerk hun atelier hebben. Hier maken zij hun werk, geven cursussen en organiseren zij exposities.

Eenrum

In de kerk van Eenrum is een nieuwe luchtverwarmingsketel geplaatst. Tegelijk zijn de uitblaasroosters van de verwarming in de balustrade van de orgelgalerij vernieuwd en verbeterd. De toiletruimte, voorruimte en het stookhok zijn gerenoveerd.

Termunten

In 2020 zijn in de kerk van Termunten de werkzaamheden doorgegaan om de kerk geschikt te maken voor divers gebruik. Ook is de grafzerk in de kerk gerestaureerd.

Herinrichting Synagoge Folkingestraat, Groningen

In de Synagoge Folkingestraat is een begin gemaakt met de museale herinrichting, ontworpen door Studio 212 Fahrenheit. De Stichting Oude Groninger Kerken neemt in dit project de bouwkundige zaken voor zijn rekening. Dit houdt in een aanpassing van de vloeren van de vrouwengalerijen en het veiliger maken daarvan. De Stichting Synagoge Folkingestraat is verantwoordelijk voor de museale herinrichting. In de hal, achter het publieke gedeelte van de kerk, is een pui aangebracht die de rabbinaatskamer van dit gedeelte scheidt. Bij de mikwe is daarom een nieuwe doorgang gemaakt en zo is eigenlijk de oude doorgang in ere hersteld.

Om de nieuwe inrichting waarin veel beeldschermen en objecten zijn opgenomen zo goed mogelijk te kunnen faciliteren, is er ook veel aandacht besteed aan de elektrische installatie. Een bouwkundig onderdeel van de nieuwe inrichting is een glazen pui die de entree van het gebouw als het ware openmaakt, maar ook meteen fungeert als tochtsluis. Deze wordt in maart 2021 geplaatst.

Alle werkzaamheden en aanpassingen vonden in nauw overleg met de gemeente Groningen plaats.

In voorbereiding

Onderdendam

Het verbouwplan voor de Gereformeerde kerk, DE KERK, in Onderdendam behelst een Centrum voor de Groninger Amsterdamse School Architectuur, een hoorzaal voor bijeenkomsten en concerten, tentoonstellingsruimte en nieuwbouw voor bed- en breakfast. De planvorming werd afgerond en de vergunningen zijn verleend. Het streven is de verbouw te combineren met de restauratie van het interieur, waarvoor al subsidie is toegezegd, en herstel van mijnbouwschade.

Obergum

Voor de kerk van Obergum werken we samen met onze Plaatselijke Commissie al geruime tijd aan een verbouwplan om de kerk meer geschikt te maken voor lokaal gebruik en om de vele 'Pieterpadders' die langs komen te kunnen ontvangen. Doel is de kerk nog meer 'de mooie kamer van het dorp' te laten zijn. Afgelopen zomer heeft de architect een nader uitgewerkt plan gepresenteerd waarover alle betrokkenen zeer lovend zijn.

Overschild

Heel veel aandacht is ook dit jaar gegaan naar de verbouw en aanvullende nieuwbouw van de Waterstaatskerk in Overschild. Na verbouw behoudt de kerk de plaatselijke en regionale lief-en-leed-functie en voor culturele activiteiten. Daarnaast wordt het kerkgebouw een pleisterplaats in de regionale wandel- en fietsrecreatie van onder andere Roegwold en Schildmeer. Met een omvangrijk scala aan energiebesparingen, -opwekking en -opslag moet het kerkgebouw een voorbeeld worden voor duurzaam kerkbeheer.

Beerta

De kerk van Beerta wordt al geruime tijd gebruikt en geëxploiteerd door Dorpsbelangen Beerta. Het is een grote zestiende-eeuwse kerk en daarom minder geschikt voor kleinere activiteiten. Daarom is samen met Dorpsbelangen al enkele jaren geleden een verbouwplan tot 'dorpshuis plus' ontwikkeld. De planvorming stond dit jaar op een laag pitje omdat het een planfase is die om intensief en omvangrijk overleg vraagt, wat vanwege corona erg lastig is.

Akerk

Enige jaren geleden werd er onderzoek gedaan naar het warmteverbruik van de Akerk en hoe dit op een duurzame wijze zou kunnen worden opgelost. Door de hoge kosten die aan de oplossing verbonden waren, belandde het plan in het archief. Gezien de actualiteit van dit vraagstuk en de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid, wordt de Akerk opnieuw tegen het licht gehouden. Met enkele grote stadskerken uit het Grote Kerkenoverleg, de RCE en de Rijksbouwmeester doet de Akerk mee in een prijsvraag naar een duurzame oplossing voor deze specifieke kerken. Voor de Akerk valt deze samen met een grotere ambitie waarin ook ander gebruik van de kerk wordt onderzocht.

Kerkhoven en biodiversiteit

Dankzij het project Terpen en Wierdenland van Landschapsbeheer Groningen kon de gracht rond kerk en kerkhof in Godlinze dit najaar omvangrijk worden gebaggerd. Dat dit na ongeveer dertig jaar hoognodig was bleek wel uit de grote hoeveelheid slib, blad en takken die afgevoerd moest worden.

In Spijk hadden we een nog veel groter baggerproject. De karakteristieke radiale opbouw van het dorp bevat ook de cirkelvormige gracht rond het kerkeiland met kerk en zo herkenbare 'torentje van Spiek'. Vele jaren van overleg vanwege aanpak en vooral financiering konden nog juist het afgelopen jaar worden beloond met het uitbaggeren van de gracht.

Een derde groot project is Wittewierum. Hier moesten we noodgedwongen meer dan 50 essen kappen die allemaal slachtoffer waren van de essentaksterfte. Dit had directe gevolgen voor de aanblik en beleving van het archeologische kerkhof. Om dit te herstellen is een plan gemaakt om in 2021 weer nieuwe bomen te kunnen plannen.

De pastortuin van Kiel-Windeweer is ontworpen in Engelse landschapsstijl. Deze tuin is openbaar toegankelijk als onderdeel van de Amshoff met eetgelegenheden en B&B. Het afgelopen jaar zijn enkele bomen gerooid omdat ze in slechte staat verkeerden.

Dienstverlening

Al enkele jaren verzorgt de afdeling instandhouding het onderhoud aan de kerken van het Bisdom Groningen - Leeuwarden. Dit werd ook in 2020 gecontinueerd. Voor het eerst werd ook een onderhoudsplan geschreven voor de Nederlands Hervormde kerk in Eelde.

Kerkhof Wittewierum

Kerk in Nieuwolda

Verwervingen

Het afgelopen jaar werden er drie kerken overgedragen aan de stichting. Als gevolg van corona vonden de overdrachten plaats in kleine kring.

Dakruiter in Grijskerk

In 2019 werd de kerk van Grijskerk overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Vrij snel daarna werd de stichting benaderd of zij niet ook de dakruiter wilde overnemen die nog in bezit was van de gemeente. Deze bijzondere overdracht vond plaats in augustus van het afgelopen jaar.

Deze dakruiter is een replica van wat er ooit is geweest. Bij de restauratie in 2001 heeft Holstein Restauratie Architectuur in opdracht van de gemeente Zuidhorn op basis van een tekening en het voorbeeld op de kerk van Niehove deze dakruiter gereconstrueerd. Op de dakruiter prijkt een gouden vleugelloze griffoen of grijpvoegel als windvaan, het wapen van Nicolaas Grijp, de vermoedelijke stichter van de kerk rond 1500. In de dakruiter hangt een klok uit 1949. De oude luidklok uit 1787 (?) werd in 1943 door de Duitse bezetter geconfisqueerd.

Nieuwolda

Op vrijdag 11 september droeg de Protestantse Gemeente "De Dollert" de kerk te Nieuwolda over aan de Stichting Oude Groninger Kerken.

De bouw van de kerk in 1718 is bekostigd uit de nalatenschap van Tymen Harmens, een plaatselijke kruidenier. Hij liet de dorpsgemeenschap van Nieuwolda ruim 4000 gulden na. Daarvan werd een eenvoudige zaalkerk en een forse toren gebouwd. De toren staat los van de kerk, maar is er met een smalle passage mee verbonden. In de kerk is de originele achttiende-eeuwse inventaris nog vrijwel compleet met als bijzonder onderdeel de preekstoel uit 1718: een gezamenlijk product van Allert Meijer en Jan de Rijk.

Het orgel in de kerk is in 1787 gebouwd door Johann Friedrich Wenthin orgelbouwer uit Oost-Friesland. De zwarte kas met zilvergrijze biezen is in rococo stijl gebouwd met classicistische vazen op het front. De laatste restauratie vond plaats in 2001 door Firma Mense Ruiter. Het orgel heeft 19 registers waarvan 11 op het hoofdwerk en 8 op het bovenwerk en heeft een aangehangen pedaal.

Halverwege de 16e eeuw kreeg het huidige Nieuwolda vorm. Eerst als nederzetting van Midwolda, daarna als zelfstandig dorp. In 1718 is de eenbeukige kerk gesticht en in 1765 werd aan de westzijde van de kerk, een vrijstaande toren gebouwd, die met de kleine tussenbouw verbonden werd met de kerk. Toren en tussenbouw zijn en blijven eigendom van de gemeente Oldambt.

Doezum

Op donderdag 1 oktober droeg de Protestantse gemeente te Doezum de monumentale kerk te Doezum over aan de Stichting Oude Groninger Kerken. De cultuurhistorische waarde van de kerk is zeer groot, vooral van de toren. Hoewel de overdracht oorspronkelijk zou plaatsvinden op 24 april moest deze uitgesteld worden als gevolg van de coronacrisis. Na de overdracht heeft de Protestantse gemeente te Doezum de kerk teruggehuurd.

De opvallende tufstenen toren en het kerkgebouw stammen beiden uit de twaalfde eeuw. De tufstenen muren van de kerk echter zijn vervangen door baksteen. Bovendien is in de dertiende eeuw het schip met een half rond koor verlengd. In 1808 zijn de muren van het schip nagenoeg geheel vervangen en werden grote ramen geplaatst. Binnenin het sober gehouden interieur wordt het schip gedekt door een blauwe houten plafond en is er een gepleisterde overwelfing boven de koor-sluiting. Op de zeventiende-eeuwse herenbank na, is het meubilair negentiende-eeuws.

Het orgel is in 1866 gebouwd door firma G.P. Dik en Zoon. Het is het enige nieuwgebouwde orgel van deze bouwer. In 1911 werd het orgel gerepareerd door J. Doornbos en bij de kerkrestauratie van 1929 kreeg het orgel een donker-eiken kleur. In 1954 werd het orgel gedemonteerd en in 1957, na de restauratie van de kerk, opgebouwd en hersteld door Faber uit Dokkum. Door onoordeelkundig herstel werd het pijpwerk ernstig beschadigd. In 1992 restaureerde de firma Bakker & Timmenga het orgel en werden de meeste ingrepen uit 1957 ongedaan gemaakt. Het orgel heeft 1 klavier met 11 stemmen en een aangehangen pedaal.

De kerk in Doezum is oorspronkelijk gewijd aan Sint-Vitus. Vitus is een heilige en martelaar van de rooms-katholieke en de orthodoxe Kerk. Vitus is de beschermheilige van dansers, zangers en epileptici, en in Nederland schutspatroon van Het Gooi.

Vituskerk in Doezum

Kerk in Kolham

Kolham

Op vrijdag 20 november droeg de Protestantse Gemeente Slochteren te Slochteren de kerk, het Verenigingsgebouw en een gedeelte van het kerkterrein te Kolham over aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Net als de twee eerdere overdrachten van 2020, vond ook deze overdracht in aangepaste (besloten) vorm plaats.

Middenin Kolham staat de witgepleisterde kerk met donkerrode dakruiter. Boven de donkerrode ingang deur van de kerk prijkt het wapen van de provincie Groningen en daaronder het jaartal 1641. Het interieur van de kerk heeft geen blauwgroene, maar een donkerrood gekleurde houten zoldering; bijzonder voor een Groninger kerk. Ook de buitenkant kent uitgesproken rode elementen: het pannendak en het torentje van de dakruiter. Samen met de witte pleisterlaag heeft de kerk een opvallend frisse uitstraling. Binnenin de kerk is een preekstoel uit 1641. De rest van het interieur is aanmerkelijk jonger.

Het orgel werd gebouwd in 1912 door Martin Vermeulen waarbij gebruik gemaakt werd van pijpwerk uit de 18e- en 19e eeuw. In 1971/1975 is het orgel gerestaureerd door Mense Ruiters Orgelmakers en in 1998/1999 door Van der Putten & Veger, daarbij werd de dispositie uitgebreid met een Cornet III in de discant. Het orgel heeft één manuaal met negen stemmen en een aangehangen pedaal. In de kerk staat ook een kistorgel in 1987 gebouwd door Pels & van Leeuwen.

Educatie

In 2020 is gestart met de steviger implementatie van educatie in de hele organisatie, waarmee het een structurele plaats krijgt binnen het beleid. De eerste aanzet werd gegeven met de Schoolkerk en de wijze waarop deze werd ontwikkeld en tot stand kwam. Mede hierdoor ontstond het idee bij iedere restauratie of doorbestemming het onderwijs te betrekken, zoals de plaatselijke basisschool of een vakopleiding.

Schoolkerk

Feest! In Oost en West

Op 28 februari was de feestelijke opening van de tentoonstelling *Feest! In Oost en West* in Garmerwolde, met ongeveer 250 gasten – variërend van dorpeelingen, schoolkinderen, collega's, betrokkenen bij de bouw, subsidiënten tot vertegenwoordigers van het Feest!-project uit het hele land.

Na de eerste lockdown was de toren open in de weekenden. Vanaf 1 juni tot eind september bezochten 636 betalende bezoekers de toren. AvecPlezier, uitbater van het ontvangstgebouw, bouwde ondanks de maatregelen snel een vaste klantenkring op. Naast toeristen weten bewoners van de randwijken van de stad de Schoolkerk inmiddels te vinden.

Via een account is het voor scholen mogelijk online het lesprogramma *Feest! In Oost en West* te boeken via de speciale website www.schoolkerk.nl. De site ging in januari 2020 live.

De lessen voor *Feest! In Oost en West* worden op locatie in Garmerwolde gegeven en bestaan uit een groepsdialoog en bezoek aan de toren. De Schoolkerkdocenten zijn speciaal opgeleid in de rondleidmethode I ASK. Na een bezoek aan de toren, begeleid door de professionele audiotour, kan de klas op school aan de slag met het speciaal ontwikkelde lesmateriaal. Dit materiaal gaat dieper in op de feesten die in de toren te zien zijn, en sluit aan bij de leefwereld van de kinderen.

Voor de zomer ontvingen we groep 7 en 8 van OBS Garmerwolde, gesitueerd aan de overkant van de weg en Sleutelbewaarder van de kerk. In september begroetten we vijf groepen van verschillende scholen, een aantal viel onder onze partnerverenigingen. Er zijn nu vijf bovenschoolse verenigingen partner van de Schoolkerk (VCOG, Noordkwartier, Marenland, VCMOG, KOC), samen goed voor 65 scholen. Deze scholen gaan in 2021 weer boeken. Als gevolg van corona richtten we ons hiervoor op september 2021.

Er is een VR-beleving gemaakt van de tentoonstelling in de toren, zodat deze ook toegankelijk is voor mensen die fysiek niet naar boven kunnen. Met een VR-bril kunnen de gewelfschilderingen in de kerk ook van dichtbij worden bewonderd en zal gratis beschikbaar zijn voor bezoekers van de kerk. De oplevering is in het voorjaar van 2021.

Uitbreiding aanbod

De Schoolkerk wordt het overkoepelende begrip voor alles wat met scholen en educatie te maken heeft binnen de stichting. Zo kan men straks op www.schoolkerk.nl terecht voor het educatieve aanbod zoals *Feest! In Oost en West*, *De kerk als tijdmachine*, maar ook voor nieuw te ontwikkelen projecten en kennisdeling in de vorm van lezingen en dergelijke. Op den duur zullen er onder de noemer Schoolkerk ook educatieve activiteiten in de Akerk worden ontwikkeld.

Tot slot draagt een structurele plaats voor educatieve onderwerpen in het tijdschrift *Groninger Kerken* bij aan de volwaardige plaats van educatie in onze organisatie.

Corona

Meest ingrijpende consequentie van de Corona-pandemie voor de educatieafdeling was de sluiting van de Schoolkerk, vlak na de opening. De afgelopen jaren is stevig gekoerst op een groots openingsjaar, die als gevolg van de pandemie in het water viel.

Tijdens de eerste lockdown is een thuisversie gemaakt van De Puzzelkerk, waarbij afbeeldingen uit het boek *De kerk als tijdmachine* centraal staan.

Ondanks corona organiseerden we in oktober tijdens de Kinderboekenweek een voorleesmiddag in Garmerwolde en in Leegkerk. Dit wordt een jaarlijks terugkerend evenement.

Samenwerkingen

Museum Catharijneconvent

Museum Catharijneconvent is al jaren een trouwe en inspirerende samenwerkingspartner van de stichting. Vanuit het museum werd dit jaar de samenwerking tussen de landelijke partners van het Feest-project in 2020 versterkt met online bijeenkomsten en werd er een landelijke promotiefilm gemaakt waarin de samenwerking wordt uitgelegd: www.vimeo.com/482970136

Center for Religion & Heritage RUG en Network Religious Heritage

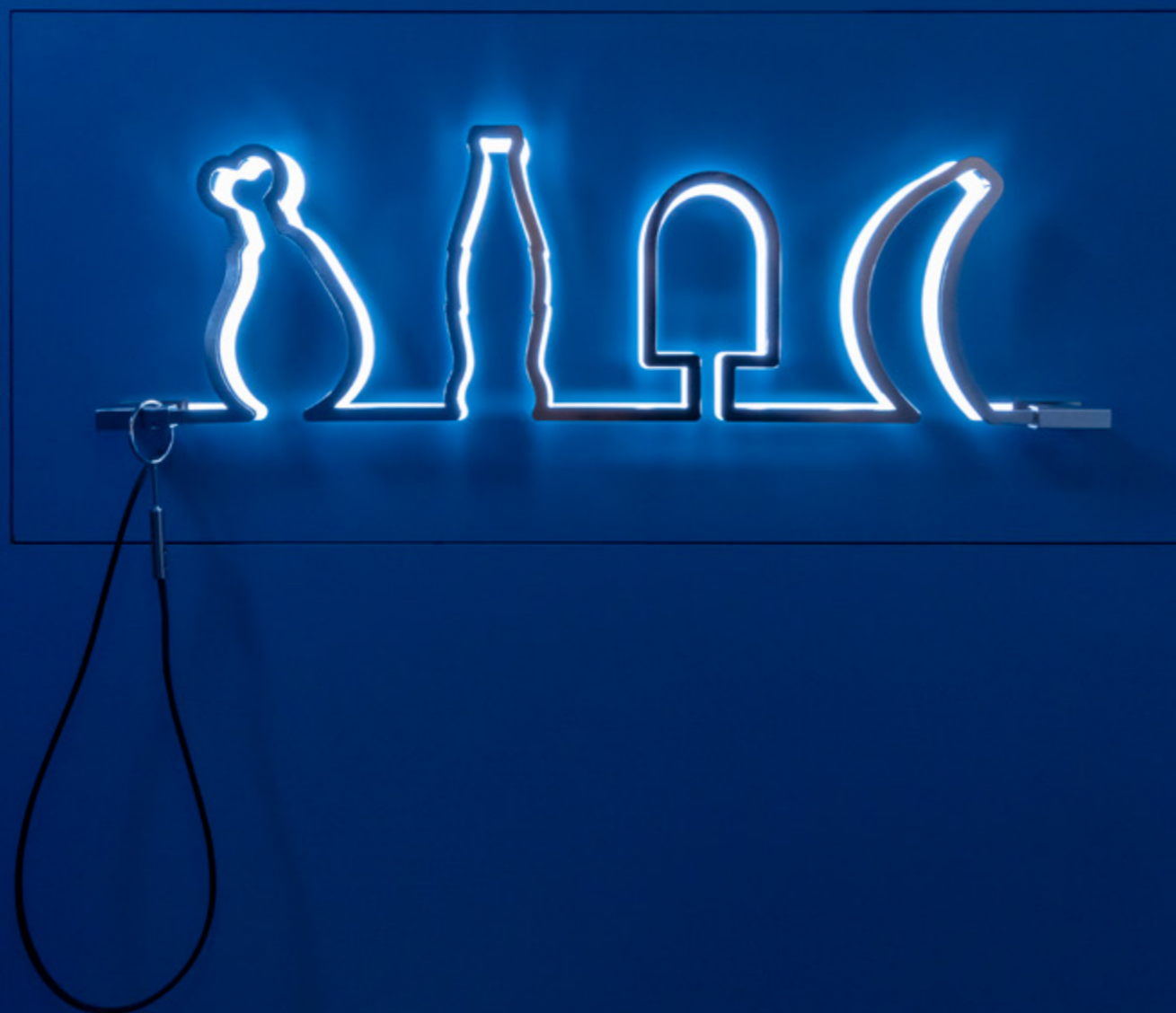
De Stichting Oude Groninger Kerken is onderdeel van een workshopreeks geïnitieerd door Center for Religion & Heritage van de Rijksuniversiteit Groningen. Deze reeks werd opgezet in samenwerking met onderwijsinstellingen en erfgoedorganisaties uit heel Nederland, met gelden uit de Nationale Wetenschapsagenda. De workshop vanuit Center for Religion & Heritage en onze stichting vond op 6 oktober 2020 plaats in de Remonstrantse kerk en de Schoolkerk in Garmerwolde.

Future for Religious Heritage

Met het netwerk Future for Religious Heritage heeft de Stichting Oude Groninger Kerken een internationaal, Europees platform om zowel de instandhoudingsprojecten van de Groninger kerken als ook de educatieve activiteiten onder de aandacht te brengen van een breder publiek en internationaal werkende erfgoedprofessionals. Doel van dit netwerk is niet alleen kennisuitwisseling, maar ook het tot stand brengen van toekomstige samenwerkingen.

Ontvangst schoolklas in de Schoolkerk Garmerwolde. Foto Ronny Benjamins.

Ramadan in Schoolkerk Garmerwolde. Foto Studio 212 Fahrenheit / Roelof Bos.

MOMAr

Ook werken we samen in het project MOMAr (Models of Management for Singular Rural Heritage) dat zich bezighoudt met strategisch denken over het gebruik van cultureel erfgoed en natuur. Doel is om nieuwe modellen te creëren voor economische en sociale ontwikkeling en duurzame oplossingen te zoeken waarbij landelijke gebieden als identiteit worden gekoesterd zonder modellen over te nemen van andere omgevingen. Best practices worden gedeeld ter inspiratie. Door corona vonden alle uitwisselingen online plaats. De participerende landen zijn: Spanje (Zaragoza), Roemenië (Oltenia), Tsjechië (Zuid-Bohemië), Duitsland (Saksen-Anhalt), Frankrijk (Corsica) en Nederland (Groningen). MOMAr wordt mede gefinancierd door Interreg. De provincie Groningen is de trekker voor Nederland.

Pedagogische Academie

Al jaren hebben we een goede relatie met de twee pabo's in stad. We werken samen met docenten van NHL-Stenden (module Levensbeschouwing en Godsdienst) en Hanze (Module Erfgoedonderwijs). Dit betekent concreet dat studenten op bezoek komen op een van onze locaties, in combinatie met een college over onze werkzaamheden en visie. In 2020 ging het bezoek niet door, maar is er een 'digitaal bezoek' georganiseerd. Op deze manier betrekken we studenten nog vóór ze voor de klas komen bij ons werk, en kunnen we onze kennis en expertise op het gebied van erfgoed-educatie delen en verdiepen.

Stichting Kunst & Cultuur

Stichting Kunst & Cultuur is de steuninstelling voor cultuuronderwijs in de provincie Groningen en penvoerder van het landelijke Cultuureducatie met Kwaliteit. Deze samenwerking is erg nuttig, want K&C heeft rechtstreeks contact met alle scholen in de provincie (en in Drenthe) en weet daarom wat er speelt op de scholen, en in het cultuuronderwijs in het algemeen.

Vanaf 2020 maakt de Schoolkerk deel uit van het programma Culturele Mobiliteit. Dit is een initiatief van K&C, dat scholen aan de randen van onze provincie de mogelijkheid geeft om (eenvoudiger) culturele instellingen te bezoeken. Zij kunnen dan voor één euro met de bus. Van de twaalf boekingen ging er eentje door, toch wijst het initiële aantal aanmeldingen op enthousiasme vanuit de scholen, zeker voor een nieuwkomer in het programma. In 2021 wordt de samenwerking doorgezet.

In online bijeenkomsten, zoals bij de opleiding Interne Cultuurcoördinator brengen we het aanbod van de Stichting Oude Groninger Kerken jaarlijks een aantal keer onder de aandacht in verschillende regio's.

Busmuseum

Busmuseum Hoogezand verzorgt het vervoer tussen de scholen en de Schoolkerk. Deze samenwerking bevalt ons goed. Kinderen vinden het spannend om in een oude bus ('rijdend erfgoed') op pad te gaan, en de kosten zijn aanzienlijk lager dan bij het huren van een touringcar. Voor de toekomst onderzoeken we echter mogelijkheden voor duurzamer vervoer, bijvoorbeeld met een waterstofbus.

Activiteiten en communicatie

In het algemeen konden de verschillende plaatselijke commissies het afgelopen jaar niet doen wat ze het liefste doen: mooie activiteiten organiseren voor het eigen dorp, maar ook voor bezoekers van buiten. Met maximaal 30 personen op anderhalve meter afstand, was het voor sommige kerken niet rendabel om iets te organiseren. Waar dit wel mogelijk was, werd daar in de zomer nog gretig gebruik van gemaakt. Met de derde lockdown in december 2020 is met het invoeren van de avondklok de wereld nog meer op slot gegaan en is bij het schrijven van dit jaarverslag deze lockdown nog altijd van kracht.

Kerk Open

Hoewel normaliter veel ruimte wordt gegeven aan de culturele activiteiten in de kerken verspreid over de provincie en in de stad Groningen, vonden er dit jaar zoals gezegd nauwelijks activiteiten plaats. Ondanks de teleurstelling die dit teweeg bracht en men in de verslaglegging vaak sprak over een bijzonder jaar waarin een streep door de activiteiten werd geplaatst, was er ook reden voor optimisme. Het project Kerk Open bleek succesvol en maatschappelijk relevant, en vele plaatselijke commissies hebben het openstellen van de kerk dit jaar als bijzonder en mooi ervaren. Er kwam veel voor terug, niet alleen door middel van de reacties in de gastenboeken, maar ook door middel van kleine donaties in de kerk zelf. Ook leidde het openstellen soms tot meer betrokkenheid vanuit het dorp zelf en zo tot aanmelding van vrijwilligers voor onze stichting.

Culturele activiteiten

Aan het begin van het jaar vonden er enkele activiteiten plaats op de 'oude' manier zoals de MonteverdiDag. Deze vond plaats op verschillende locaties van de stichting in de stad Groningen en werd georganiseerd in samenwerking met het Festival Oude Muziek Utrecht. De dag was uitverkocht en een groot succes.

Ondanks corona gingen enkele grotere projecten wel door: de tentoonstelling Monnikenwerk, diverse zomer-podiumprogrammeringen in kerken door heel Groningen, van Oudeschans tot Zuurdijk, in en rondom de kerken. In de Akerk vonden orgelconcerten plaats en trad meesterpianist Hannes Minnaar op met de Goldbergvariaties. Dit laatste was een initiatief waarmee zes iconische monumenten in Zwolle, Amsterdam, Breda, Naarden, Rotterdam en Groningen het einde van een lange periode van stilte markeerden.

In aansluiting op de tentoonstelling *Unzipped* in het Groninger Museum werd de tentoonstelling *GIMME SHELTER* in de Akerk georganiseerd in samenwerking met Noorderlicht. Deze is ten gevolge van de lockdown bij het schrijven van dit jaarverslag nauwelijks bezichtigd en inmiddels weer uitgeruimd.

Het festival *Terug naar het begin* was genoodzaakt alles door te schuiven naar 2021. Desondanks organiseerde het samen met de stichting op de dagen waarop het festival zou plaatsvinden een drietal livestreams vanuit de Akerk om van zich te laten horen en fans een hart onder de riem te steken.

Donateurs en bezoekers

Eens per jaar ontmoet de Stichting Oude Groninger Kerken haar donateurs elders in het land. Deze ontmoeting is bedoeld voor diegenen die niet goed meer in staat zijn ons cultureel erfgoed in Groningen te bezoeken, maar wel donateur zijn. Op 22 januari 2020 vond deze ontmoeting plaats in Museum Catharijneconvent in Utrecht, de aanleiding voor deze locatie vormde de tentoonstelling North & South. Als partner in het Grootste Museum van Nederland en het project *Feest! Weet wat je viert* was Museum Catharijneconvent een logische keuze.

Onze donateurs ontvangen vier keer per jaar het tijdschrift *Groninger Kerken*. Hierin komen niet alleen de werkzaamheden van de stichting regelmatig aan bod, maar verschijnen er ook bijdragen van (kunst)historici en andere specialisten die dieper ingaan op een bepaald onderzoek of onderwerp.

Het aantal donateurs staat dit jaar op 6.277. Na een aantal jaren net iets op of onder de 6.000 te hebben gestaan, is het aantal donateurs nu weer groeiende.

Pers en publiciteit

Er is in 2020 veel aandacht geweest voor de Schoolkerk in de pers. Niet alleen van Radio Noord en OogTV. Radio 5 'Zin in Weekend' wijdde er een drieluik aan, tijdens de bouw en na de oplevering. Tevens verschenen we in het programma 'Onderweg naar de regio' van RTL4.

Daarnaast waren diverse medewerkers van instandhouding regelmatig te horen op de regionale en landelijke radio, in interviews op digitale tv en in de landelijke en regionale dagbladen. Ook verschenen er interviews in vakbladen.

Om mensen in heel Nederland bewust te maken van het unieke erfgoed in het noorden, richtte in juni/juli 2020 de donateurscampagne 'Wordt het dit jaar Marseille of Marsum' zich met een kwinkslag op de thuisblijvers. En met resultaat. Aan het eind van het jaar ontwikkelde de stichting een meer contemplatieve campagne waarbij de focus lag op verwondering voor ons erfgoed. Deze was zowel te zien op driehoeks-borden in de hele provincie als in advertenties en spotjes op tv.

Campagnebeeld 'Kerk Open'

Kennisdeling en digitalisering

De digitalisering van onze gegevens wat betreft de roerende goederen, de kerkhoven en documenten in de mediatheek als restauratiedagboeken en archiefonderzoeken, heeft dit jaar, naast de verdere uitbreiding van onze beeldbank, de nodige aandacht gekregen. Wat betreft de roerende goederen vindt dit plaats in het kader van 'Kerkcollectie digitaal' van Museum Catharijneconvent in Utrecht. Resultaten van dit omvangrijke werk zijn beter zicht- en vindbaar op onze geheel vernieuwde website. Wij presenteren topstukken uit onze collectie op www.collectiegroningen.nl, een samenwerking van alle erfgoedorganisaties in de provincie Groningen. Digitaal, in hoge kwaliteit en rechten-vrij, voor iedereen toegankelijk.

'GIMME SHELTER' in de Akerk Groningen

U&M Personeel en organisatie

Personeel

De omvang van de personeelsformatie van de Stichting Oude Groninger Kerken (exclusief de medewerkers die werkzaam zijn voor kortlopende projecten (0,28 fte) of voor BLG 1,63 fte) is aan het einde van het verslagjaar 13,43 fte. Op 20 januari 2020 trad mevrouw drs. Patty Wageman in dienst van de stichting als directeur.

Het salaris van de directeur wordt bepaald aan de hand van het handboek functiewaardering van de CAO Woon- en Diensten. Zij heeft geen gratificaties of extra vergoedingen ontvangen. De directeur werkt op basis van het directiereglement. Er zijn geen nieuwe overeenkomsten afgesloten of lopende overeenkomsten gewijzigd die voorzien in de beloningen die hoger zijn dan de norm vastgesteld in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

Het bestuur voert een voortgangsgesprek met de directeur en evalueert de samenwerking. Binnen de Stichting Oude Groninger Kerken en Bijzondere Locaties Groningen bv (BLG) voert de directeur de voortgangsgesprekken en werkoverleggen. Door corona vonden deze overleggen vanaf maart 2020 grotendeels digitaal plaats en werden er regelmatig digitale nieuwsbrieven verstuurd om iedereen op de hoogte te houden van de landelijke ontwikkelingen.

Veranderingen in de organisatie

In 2020 werd de organisatie opnieuw tegen het licht gehouden. Daaruit kwam naar voren dat in de toekomst druk zal ontstaan op de afdeling Instandhouding, aangezien het aantal verwervingen over de afgelopen jaren gestaag is gegroeid. Ook is er besloten het beleid voor duurzaamheid en energie, kerkhoven en biodiversiteit te verdiepen en structureel deel uit te laten maken van de afdeling Instandhouding. Deze aandacht was al groeiende en is nu geëffectueerd. Op grond daarvan werd voor het beheer van terreinen en aandacht voor biodiversiteit een zelfstandige functie gecreëerd.

Hiermee kwam de secretariële ondersteuning voor instandhouding vacant. Besloten is deze functie uit te breiden met die van het directiesecretariaat. Deze nieuwe functie werd per 1 september vervuld.

Met de structurelere basis van de afdeling Educatie in de organisatie zal deze in de toekomst worden uitgebreid maar is deze door corona uitgesteld. Aan het begin van 2020 vertrok een medewerker die deels op deze afdeling werkte en zich deels bezighield met het beleid van de stichting.

Thuiswerken

Als gevolg van corona moest er vanaf 15 maart per omgaande thuisgewerkt kunnen worden. De afdeling ICT heeft dit in zeer korte tijd verzorgd. Alle vaste kantoor-medewerkers van de stichting ontvingen een laptop en een mobiel. Ook kon men tijdelijk gebruik maken van bureaustoelen van kantoor. Inzake bereikbaarheid bleef het secretariaat deels fysiek bemand op kantoor, maar kon de telefoon worden doorgeschakeld.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim was het afgelopen jaar, ondanks corona, zeer laag (1,5%).

Vrijwilligers

De vrijwilligers worden via verschillende kanalen geïnformeerd over de ontwikkelingen binnen de stichting. Voor de vrijwilligers bestaat er het Vrijwilligersplatform dat een adviserende en vertegenwoordigende rol heeft van alle vrijwilligers naar het bestuur en de directeur. Daarnaast is er nog het Werkoverleg vrijwilligers. Hierin komen enkele afgevaardigden van verschillende plaatselijke commissies bijeen om best practices en ideeën uit te wisselen over activiteiten die er spelen of vragen die er leven. Alle vrijwilligers worden door middel van een digitale nieuwsbrief maandelijks op de hoogte gesteld van nieuwe ontwikkelingen binnen de organisatie.

Vrijwilligersbeleid

Het vrijwilligersbeleid 2017-2020 van de stichting geeft een overzicht van de taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden, vergoedingen en de uitgangspunten voor de participatie, de relatie tussen vrijwilligers en betaalde krachten en de begeleiding en scholing. Samen met het Vrijwilligersplatform is het vrijwilligersbeleid 2017-2020 opnieuw onder de loep genomen en zijn we gekomen tot een uitgebreider beleidsplan dat de komende vier jaar zal worden gebruikt om dit verder aan te scherpen en te verfijnen. Het nieuwe beleidsplan is in de laatste bestuursvergadering van 2020 goedgekeurd en zal in 2021 worden uitgevoerd. Met het oog op het jaar van de vrijwillige bijdrage in 2021, onderzoeken we hoe we de rol die onze vrijwilligers in onze stichting spelen als voorbeeld kan dienen voor andere organisaties. Om onze aandacht voor de vrijwilligers te vergroten is er in januari 2021 een vrijwilligerscoördinator aangesteld.

Bijeenkomsten

In februari is de jaarlijkse vrijwilligersbijeenkomst gehouden. Het Vrijwilligersplatform kwam als gevolg van corona slechts één keer bijeen. Het Werkoverleg met plaatselijke commissies is een paar keer bij elkaar geweest.

Als gevolg van corona was het voor vele plaatselijke commissies nauwelijks mogelijk om activiteiten te organiseren. Wel hebben ze wanneer het kon de kerk opengesteld voor individueel bezoek. Dit werd door bezoekers zeer gewaardeerd, zoals ook blijft uit mooie opmerkingen in onze gastenboeken.

Vooruitblik 2021

Hoewel Corona nog altijd zorgt voor veel onzekerheid, biedt de mogelijkheid op vaccinatie hoop. Het jaar 2021 treedt de Stichting Oude Groninger Kerken daarom positief tegemoet. Er staan voor onze kerken en kerkhoven meerdere projecten in de steigers op het gebied van restauratie, onderhoud en doorbestemming, onder meer in Middelstum, Zeerijp, Grootegast, Grijskerk, Visvliet, Den Andel, Harkstede, Onderdendam, Spijk, Onderdendam, Obergum, Ulrum, Beerta, Overschild, Wittewierum, 't Zandt, Wirdum, Kiel-Windeweer en Spijk. Ook zullen de plannen voor de Akerk verder worden onderzocht en ontwikkeld.

In het voorjaar lanceren we een nieuwe website: *De kerk als podium*. Op deze site kunt u terecht voor vraag & aanbod van het cultureel gebruik van onze SOGK-kerken. Alle faciliteiten van de kerken worden hierop ontsloten en ook kan men hier terecht voor de programmering in de kerken.

In samenwerking met SPOT Groningen wordt in het seizoen 2021-2022 een serie concerten onder de titel ODE georganiseerd in diverse kerken in de provincie. Doel is podiumkunst te brengen op unieke locaties als ode aan de plek, de kunst en de mensen die het maken en ervan genieten.

De Schoolkerk in Garmerwolde opent zodra het weer kan haar deuren voor vele basisscholen die het afgelopen jaar al hadden gereserveerd. Ook werkt de Schoolkerk aan een lesmodule voor de brugklassen van middelbare scholen voor het project *Feest! In Oost en West*.

En: 2021 is het Jaar van de Vrijwillige Inzet. De Stichting Oude Groninger Kerken als Vrijwilligersorganisatie, zal hierin participeren met en voor haar vrijwilligers.

Financiën

Orgel in de kerk van Noordbroek

Effect corona

Als gevolg van de uitbraak van Covid 19 werden de scholen gesloten en zijn nagenoeg alle activiteiten stilgevallen. De stichting heeft via de FMOG aanspraak gemaakt op de regeling NOW 1. Gedurende 2020 zijn er meerdere enquêtes en externe vragen ontvangen met betrekking tot onze situatie en ten aanzien van de diverse regelingen om het effect van corona te inventariseren en te onderzoeken. Dit gaf extra werkdruk op de afdeling Financiën.

Het resultaat oversteeg, met name door de coronacrisis, het in de begroting 2020 geprognosticeerde verlies van € 791.000 en sloot af met een negatieve mutatie reserve als bron van inkomsten van € 1.251.838. De financiële gevolgen konden weliswaar worden opgevangen, maar het geeft tegelijkertijd aan hoe groot de impact van de coronapandemie op de stichting is geweest.

Dit extra verlies van wordt veroorzaakt door het afsluiten van een aantal projecten en daarmee het nemen van de eigen bijdrage in een project. Het project Schoolkerk in Garmerwolde bijvoorbeeld had een eigen bijdrage van € 326.787.

Risicomanagement

Het bestuur heeft besloten om voor de meerjarenplanning budgettair bij de Stichting Oude Groninger Kerken uit te gaan van een niet-sluitende exploitatie. Als dit zich ook daadwerkelijk voordoet, dan zal het tekort voor dat jaar uit de eigen reserves worden gedekt. Op basis van de gezonde stand van de reserves zal de continuïteit hierdoor niet direct in gevaar komen.

CBF Keurmerk

De Erkenning is het keurmerk voor goede doelen dat door het CBF, Toezichthouder Goede Doelen wordt uitgegeven. Met de Erkenning laten organisaties zien dat ze voldoen aan strenge kwaliteitseisen. Voor grotere organisaties gelden uiteraard andere eisen dan voor kleinere. Circa 80 procent van het particuliere geefgeld staat inmiddels onder toezicht van het CBF. Aan een Erkend Goed Doel geven wordt gemakkelijker omdat de organisatie daadwerkelijk bijdraagt aan een betere wereld, zorgvuldig omgaat met elke euro, verantwoording aflegt en zich onafhankelijk laat controleren.

Het CBF-Erkenningpaspoort toont op een eenduidige en neutrale wijze de belangrijkste informatie van een Erkend Goed Doel. Transparantie in één oogopslag dus. Het paspoort bevat zowel kwalitatieve informatie over de doelstelling en activiteiten van de organisatie als financiële kengetallen. Deze laatste zijn door het CBF gevalideerd.

Eén keer per jaar vindt er een evaluatie plaats met het organisatiebureau van het CBF Keurmerk. In 2020 vond dit online plaats. Ook in 2021 mogen wij het keurmerk opnieuw hanteren voor onze stichting.

Governance

De Stichting Oude Groninger Kerken onderschrijft de navolgende gedragscodes en richtlijnen uit de Erkenningsregeling Goede Doelen Nederland:

- De Code Goed Bestuur
- De Regeling beloning directeurs van goede doelen

De Stichting hanteert een gedragscode voor het gebruik van de sociale media, de communicatie in het kader van de aardbevingsproblematiek en de databeveiliging.

Detail buitenmuur kerk van Godlinze

Fondsen en Legaten

Het afgelopen jaar ontving de stichting zes legaten en nalatenschappen. Er werden geen fondsen op naam opgericht.

Donateurs

Het aantal donateurs bedroeg aan het einde van het jaar 6.277.

Beleggingscommissie

Zoals de beleggingscommissie in zijn jaarverslag schreef is het jaar 2020 waarschijnlijk het meest bizarre beleggingsjaar ooit geweest. Het jaar begon met een voortgaande stijging van de beurzen. De rentes bleven op de zeer lage niveaus die we in 2019 en in voorgaande jaren ook zagen.

Maar in de loop van maart sloeg de paniek toe. Het coronavirus kreeg de wereld en ook de beleggers in haar greep. Beurzen daalden wereldwijd in enkele weken met 25-35%. In de loop van de zomer herstelden deze zich verrassend genoeg tot het niveau van voor de virusuitbraak en bleven de beurzen de rest van het jaar stijgen. Dit allemaal ondanks het feit dat de reële economie wereldwijd daalde, weliswaar met kleinere cijfers dan bij het begin van de pandemie was verwacht.

Dit alles bij min of meer gelijkblijvende zeer lage, en bij de zeer goede debiteuren, negatieve rentes. Ondanks het behoudende beleggingsbeleid heeft deze ontwikkeling ertoe geleid dat het beleggingsresultaat over het kalenderjaar 2020 licht negatief is geweest, namelijk 0,7% van het beginvermogen.

In december vond een pitch plaats met enkele banken om de beleggingsportefeuille in 2021 te kunnen verdelen over twee banken. Deze had als resultaat dat met ingang van 2021 naast de ING ook Optimix een deel van het vermogen zal beleggen.

Dienstverlening

FMOG

De Stichting Oude Groninger Kerken verzorgt de salarisadministratie van de aangesloten leden van de Federatie Monumentenorganisaties Groningen. Ook levert het diensten op het gebied van ICT en geeft het antwoord op vragen op het gebied van financiën en HR. Omdat de aangesloten instellingen steeds zelfstandiger functioneren wordt onderzocht in hoeverre de koepel FMOG in de toekomst nog levensvatbaar is.

VBMK

De Stichting Oude Groninger Kerken verzorgt de ledenadministratie van de Vereniging Beheer Monumentale Kerken (VBMK). De directeur heeft zitting in het bestuur van de VBMK.

Bestuur, raad van commissarissen, raad van advies, vrijwilligersplatform en personeel

Naleving Cultural Governance Code

Het bestuur onderschrijft de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen en handelt overeenkomstig. In deze verantwoordingsverklaring legt het bestuur verantwoording af over drie algemeen geldende principes:

- Onderscheid de functies besturen en uitvoeren
- Optimaliseer de effectiviteit en de efficiency van bestedingen
- Optimaliseer de omgang met belanghebbenden

Onderscheid besturen en uitvoeren

De Stichting Oude Groninger Kerken heeft in haar statuten en reglementen de functie 'besturen' en 'uitvoeren' duidelijk gescheiden. Het bestuur bestuurt de stichting, maar heeft via een reglement de directeur gemachtigd diverse taken uit te voeren. De directeur opereert op basis van het door het bestuur vastgestelde meerjarenbeleidsplan met meerjarenbegroting en de jaarlijks geactualiseerde begrotingen en jaarstukken.

Eén keer per jaar evalueert het bestuur zijn eigen functioneren evenals dat van de individuele leden en het functioneren van de directeur. Er is een profiel opgesteld waaraan het bestuur in zijn geheel en elk individueel lid van het bestuur moet voldoen. Het bestuur vergadert minimaal viermaal per jaar. Het bestuur voorziet zelf in zijn vacatures. Benoeming

geschiedt voor een termijn van vier jaar en herbenoeming is mogelijk voor maximaal twee periodes van vier jaar. Aftreden geschiedt conform een rooster van aftreden.

Het bestuur legt door middel van het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af over het gevoerde beleid. Het bestuur wijst uit zijn midden vier auditcommissies aan: organisatie, financiën, inhoud en marketing en fondswerving. De auditcommissies vergaderen minimaal eenmaal per jaar. De auditcommissie financiën bereidt de besluitvorming over de (meerjaren) begroting en de jaarstukken voor en overlegt onder andere met de accountant. De beleggingscommissie adviseert bestuur en directie gevraagd en ongevraagd over het ontwikkelen en wijzigen van het beleid ten aanzien van het beleggingsstatuut, evenals het rapporteren over de uitvoering van het vermogensbeheer.

Bestuur en directeur worden in het uitoefenen van hun taken bijgestaan door de raad van advies en het vrijwilligersplatform. De raad van advies adviseert over strategische beleidskeuzes en de maatschappelijke positionering van de stichting. Het vrijwilligersplatform is betrokken bij de uitvoering van het vrijwilligersbeleid. Beide organen van de stichting beschikken over een reglement.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en meerjarenbegrotingen en de daaruit voortvloeiende jaarlijkse werkplannen en begrotingen geeft het bestuur richting aan de doelstellingen van de stichting. Het monitoren en evalueren van de uitvoering van activiteiten en processen vindt plaats door een kritische beoordeling van de tussentijdse (voortgang) rapportages van de directeur en het jaarverslag. De administratieve organisatie en interne controle worden jaarlijks getoetst door de accountant. Periodiek worden de procedures geactualiseerd. De directeur voert voortgangsgesprekken met de betaalde medewerkers, het bestuur met de directeur.

Omgang met belanghebbenden

De Stichting Oude Groninger Kerken streeft naar een open relatie met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en betaalde arbeidskrachten, donateurs, schenkers, relaties, bedrijven, overheden, huurders, bewoners en omwonenden, bezoekers, kerkelijke, culturele en maatschappelijke (erfgoed) organisaties en andere betrokkenen. De inhoud en de kwaliteit van de verstrekte informatie vanuit de centrale organisatie worden door de directeur gewaarborgd. De communicatiemedewerker is verantwoordelijk voor het stroomlijnen en optimaliseren van de interne en externe communicatie.

De specifieke doelgroepen worden geïnformeerd door middel van diverse communicatiemiddelen zoals het kwartaalblad *Groninger Kerken*, het jaarverslag, folders, publicaties, digitale nieuwsbrieven, persberichten, de website en de sociale media en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden. Het communicatiebeleid is vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan. Het communicatiebeleid is erop gericht om een optimale relatie te hebben met belanghebbenden en hen gericht te informeren over belangen, ontwikkelingen en de besteding van de ontvangen gelden.

De stichting beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten correct af te handelen. Daarnaast heeft de stichting een code voor het gebruik van de sociale media, de communicatie in het kader van de aardbevingsproblematiek en de databeveiliging.

Bestuur

In de samenstelling van bestuur van de stichting zijn geen veranderingen opgetreden. Het bestuur heeft vijf keer vergaderd. Als gevolg van corona vonden de meeste vergaderingen digitaal plaats. Aan het eind van het jaar vond het functioneringsgesprek plaats met de directeur en evalueerde het bestuur zijn eigen functioneren.

Bestuursleden ontvangen geen bezoldiging voor hun werkzaamheden. De samenstelling van het bestuur is als volgt:

Pim de Bruijne, voorzitter

Aftredend 31-12-22, herkiesbaar

Onbezoldigde functie

- Voorzitter Stichting Terug naar het begin

Elles Bulder, vice-voorzitter

Aftredend 31-12-21, herkiesbaar

Onbezoldigde functies

- Voorzitter Oldambt verbindt
- Bestuurslid Stichting Terug naar het begin
- Voorzitter van de FMOG
- Lid Raad van Toezicht van Cultuurhistorisch Centrum Oldambt
- Lid Commissie Wetenschappelijke Integriteit Hogescholen Noord- en Oost-Nederland
- Lid Stuurgroep van de ‘Kennistafel Leefbaar & kansrijk Groningen’
- Lid Wetenschappelijk comité REHABEND 2020

Betaalde functies

- Directeur Onderzoeksbureau Elles Bulder
- Lector Hanzehogeschool Groningen

Cor Kool, secretaris

Aftredend 31-12-23, niet-herkiesbaar

Onbezoldigde functies

- Ledenraadslid Rabobank Stad en Midden Groningen
- Secretaris Stichting Terug naar het begin

Betaalde functie

- Asset manager Stichting Woonconcept

John Wolters, penningmeester

Aftredend 31-12-22, niet-herkiesbaar

Onbezoldigde functie

- Bestuurslid Stichting Terug naar het begin

Betaalde functies

- Directeur FAB dienstverlening bv
- Directeur BEAK Vastgoedbeheer bv

Errit Bekkering, lid

Aftredend 31-12-22, herkiesbaar

Onbezoldigde functie

- Penningmeester Terug naar het begin

Betaalde functie

- Business Development Manager N.V. NOM

Marieke van Zanten, lid

Aftredend 31-12-21, herkiesbaar

Onbezoldigde functies

- Lid Commissie Monumenten Prins Bernhard Cultuurfonds
- Bestuurslid Stichting Terug naar het begin

Betaalde functie

- Adviseur Ruimtelijke kwaliteit Erfgoed Het Oversticht

Raad van Commissarissen Bijzondere Locaties Groningen BV

Als gevolg van corona heeft de Raad van Commissarissen per e-mail over de jaarstukken vergaderd en deze goedgekeurd. In de samenstelling van de Raad van Commissarissen BLG BV zijn geen veranderingen opgetreden. De commissarissen ontvangen geen bezoldiging voor hun werkzaamheden. De samenstelling van de Raad van Commissarissen BLG BV is als volgt:

Harm Post, voorzitter

Onbezoldigde functies

- Honorair Consul van Noorwegen
- Secretaris stichting Kinderboekenhuis Winsum
- Voorzitter stichting Maggie's Nederland
- Bestuurslid stichting Walkyre Echo's
- Voorzitter stichting GRQ Business Network

Betaalde functies

- Directeur Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog
- Ambassadeur Maritiem Urk
- Raad van Advies Powerfield
- Raad van Commissarissen AG Ems
- Raad van Commissarissen Port of Harlingen

Anita Lantermans, lid

Onbezoldigde functie

- Voorzitter Goede Rede Concerten Almere

Ingeborg Walinga, lid

Onbezoldigde functies

- Lid Raad van Toezicht Marketing Groningen
- Voorzitter directeurenoverleg Vereniging van Nederlandse Orkesten (NVO)

Betaalde functies

- Algemeen Directeur Noord Nederlands Orkest
- Freelance auteur cultuurtijdschrift Ons Erfdeel

Lambert Zwiers, lid

Onbezoldigde functies

- Voorzitter Nederlandse Vereniging Waterschap Bestuurders Bedrijven
- Bestuurslid Stichting ter Bevordering Ruimtelijke Wetenschappen
- Voorzitter Technologie Centrum Noord Nederland
- Voorzitter Raad van Advies Vliegbasis Leeuwarden

Betaalde functies

- Lid Raad van Toezicht De Hoven
- Lid Algemeen Bestuur Waterschap Noorderzijlvest

Personeel

Stichting Oude Groninger Kerken

I. Basteleur	Projectmedewerker erfgoededucatie
J. Bekooy	Bouwkundige
M. Bijl (0,22 fte)	Administratief medewerker voor BLG
J. Borgers (0,22 fte)	Controller (overeenkomst in opdracht)
M.A. Breukink	Systeembeheerder
M. Eriks	Directiesecretariaat / secretariaat instandhouding (vanaf 1 september 2020)
C. de Graaf	Administrateur
J.J. Kloosterhuis (0,89 fte)	Administratief medewerker
L. van Nuysenburg	Secretariaatsmedewerker
M. Roemeling (0,31 fte)	Interieurverzorger
A.M.M. van Rijn (0,89 fte)	Beleidsmedewerker/projectleider Feest (tot 1 mei 2020)
M. van Santen	Bouwkundige
M. van der Waart	Medewerker instandhouding en groenmanagement
C. Velvis (0,94 fte)	Bouwkundige
P. Wageman	Directeur (vanaf 20 januari 2020)

Onbezoldigde functies

- Lid Werkgroep Advies Raad Frank Mohr Institute
- Bestuurslid Stichting Saskia Boddeke & Peter Greenaway Projects
- Lid Grote Kerken Overleg
- Lid Funerair Platform (Terebinth/Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- Lid Raad van Advies Vereniging Groninger Monument Eigenaren

S.M. Wierda (0,56 fte)

A.H. Woldring

T. Zuiderbaan (0,89 fte)

Informatiespecialist

Medewerker communicatie en vrijwilligersmanagement

Secretariaatsmedewerker

Bijzondere Locaties Groningen B.V. (BLG)

P. Wageman	Directeur
V. Lo-Sie-Sen	Huismeester
J. Roelaarts (0,63 fte)	Huismeester

Raad van Advies

Als gevolg van corona kwam de Raad van Advies slechts één keer bijeen voor een vergadering. Aan het eind van het jaar overleed Ben Warner, voorzitter van de Raad van Advies. De Raad van Advies is als volgt samengesteld:

Dhr. A. Warner, voorzitter
Dhr. L.O Giethoorn, lid
Mevr. H.H. Hijmans, lid
Dhr. F.R.H. Smit, lid
Dhr.A.B. Riemeijer, lid
Dhr. A.M.J. Vogd, lid
Mevr. A. de Winter-Wijffels, lid

De Beleggingscommissie

De beleggingscommissie kwam het afgelopen jaar vijf keer bijeen. De samenstelling van de commissie bleef onveranderd, hoewel een lid heeft aangegeven aan het eind van het jaar te willen stoppen. De commissie bestond uit de volgende leden:

Jacob Kielman, voorzitter
Judith Gallandat-Huet, voorzitter
Geert Jansen, lid
John Wolters, lid, tevens bestuurslid
Stichting Oude Groninger Kerken

Vrijwilligersplatform

Het vrijwilligersplatform kwam in 2020 één keer bijeen als gevolg van corona. Het platform bestaat uit:

Margreet Bakker, voorzitter
Marienus Beukema, lid
Jacobien Louwes, lid
Anja Groeneveld-Smit, lid
Riet van Eijden, lid
Wim Wildeboer, lid

Zaalopstelling tijdens de coronapandemie in de Akerk van Groningen

3 Geconsolideerde jaarrekening

Risicomanagement

Voor de komende meerjaars planningperiode heeft het bestuur besloten om budgettair bij de SOGK uit te gaan van een niet-sluitende exploitatie. Indien dit zich ook daadwerkelijk gaat voor doen, kan het tekort voor enig jaar gedekt worden uit de eigen reserves.

Beleggingsbeleid en inzicht in de vermogensrisico's Effecten

De effectenportefeuilles waarin de vermogens van SOGK, SWRI en STZ zijn belegd worden beheerd door ING Private Banking. De verschillende effectenportefeuilles worden als één beleggingsportefeuille beheerd. Dit geldt ook voor de bij de verschillende portefeuilles behorende liquiditeiten. Toerekening van het beleggingsresultaat aan de verschillende stichtingen gebeurt naar rato van de inbrengwaarde van de betreffende portefeuilles.

In januari 2005 is het beleggingsbeleid van de Stichting vastgelegd en wordt sindsdien elk jaar in januari getoetst en waar nodig gradueel bijgesteld.

Doelstelling

Het beleggingsbeleid van de SOGK is erop gericht om de volgende doelstellingen te realiseren:

- De instandhouding van de waarde van de afzonderlijke vermogens van de stichtingen conform de richtlijnen van deze fondsen dan wel hun oprichters;
- Voldoen aan de voorwaarden van het CBF-keurmerk; Inhoud geven aan een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid waarbij bewust rekening wordt gehouden met financiële, sociale, governance en milieu-overwegingen. Met name worden uitgesloten beleggingen in de porno- en wapenindustrie alsmede industrieën die gebruik maken van kinderarbeid.

Strategische mix, bandbreedtes, benchmarks, restricties Vastrentende waarden

- Indien de debiteur door een downgrading niet meer aan de BBB/Baa-rating voldoet, moet de positie binnen 6 maanden worden afgewikkeld.
- De investering per debiteur mag niet meer bedragen dan 5% van het totaal geïnvesteerde bedrag in bedrijfsobligaties.
- De 5%-limiet moet worden gezien als een indicatie voor de beheerder.
- Als deze limiet wordt overschreden, hoeft niet onmiddellijk tot verkoop te worden overgegaan om weer binnen de limiet te komen.
- Als een debiteur zowel in de aandelen- als de obligatieportefeuille voorkomt, dan moet de aandelenpositie worden meegenomen in de berekening van de 5%-limiet.

Zakelijke waarden

- Indien een debiteur door een downgrading niet meer aan de minimale rating van A/A3 voldoet, dan moet deze positie binnen 6 maanden worden afgewikkeld.

Rapportage

De vermogensbeheerder rapporteert op kwartaalbasis aan de beleggingscommissie. Driemaal per jaar, in februari, mei en oktober licht de beheerder de "performance" van de portefeuille mondeling toe in het licht van de ontwikkelingen op de financiële markten. Gezien de verschillen tussen onze portefeuille en de samenstelling van de benchmarks, wordt hiermee niet de performance van de vermogensbeheerder getoetst, maar de beleidskeuzes die door de beleggingscommissie zijn voorgesteld.

Onroerend goed

De beleggingen in onroerend goed betreffen een vanuit nalatenschap verkregen woningen en pastorieën, verkregen als deel van de overnamesom, dan wel nalatenschap. De objecten worden als beleggingsobject aangehouden en tegen marktconforme condities verhuurd.

Strategische mix, bandbreedtes, benchmarks, restricties

Vermogens-categorie	Strategische mix	Onderverdeling per categorie	Bandbreedte	Benchmarks	Restricties	
Vastrentende waarden (incl. liquiditeiten)	60%		50% - 70%		Uitsluitend in € (geen valutari-sico)	
		Liquiditeiten		€ 500.000	≈ Jaarlijkse cashflow	
			Strategische mix obligatieportefeuille			min. marktkap. van obl € 2 miljard per deb.
		Buffer AAA/Aaa	20%	Min. 20%	Bloomberg Barclays	= 10% vermogen
					Pan Eur. Aggr. AAA total return	Onder beheer
		AA/Aa	20%	15% - 30%	Bloomberg Barclays	
		A/A3	20%	15% - 30%		
		BBB/Baa	40%	20% - 45%	Pan Eur. Aggr. AAA total return	Geen financials
High Yield			max. 7%		Beleggings-fondsen	
Duration		Marktgemiddelde	3 jaren			
Zakelijke waarden	40%		30% - 50%			
			Strategische mix zakelijke waarden			Min. marktkap. van € 2 miljard per ond., min. rating A-/A3
		Ontwikkelde markten Europa	80%	70% - 90%	MSCI Eur. tot. return net div. reinvested	
		Beleggingen in GPB		Max. 10%		
		Ontwikkelde markten buiten Europa	20%	10% - 30%	MSCI USA tot. return net div. reinvested (€)	VS, Canada, Japan, Australië, unhedged
Financials		Max. 15%		Geen Z-Europese		
Indirect vast goed			Max. 5%	Geen		

Jaarrekening Geconsolideerde balans per 31-12-2020 en 31-12-2019 (na bestemming exploitatiesaldo)

	31-12-2020	31-12-2019
Activa		
Materiele vaste activa		
Gebouwen	105	102
Renovatie Remonstrantse kerk	1.112.503	1.221.990
Upgrading / uitbreiding Der Aa-kerk	60.348	69.377
Noordaanbouw Der Aa-kerk	20.565	22.358
Inventaris kerkgebouwen (inclusief kunstwerken)	p.m.	p.m.
Bedrijfsmiddelen	135.569	132.743
	1.329.090	1.446.570
Beleggingen		
Deposito's	891.147	891.167
Effecten	16.715.645	17.620.929
Onroerend goed	2.410.000	2.137.000
	20.016.792	20.649.096
Vorraden	10.926	10.584
Vorderingen		
- Debiteuren	106.265	186.339
- Omzetbelasting	0	230
- Overige vorderingen	74.540	1.258.833
- Overlopende activa	297.710	257.847
- Overlopende activa geconsolideerd	0	0
	478.515	1.703.248
Liquide middelen	2.872.603	2.085.218
Onderhanden projecten	622.998	917.645
	25.330.923	26.812.362

	31-12-2020	31-12-2019
Passiva		
Reserves en fondsen		
Continuïteitsreserve per 1 januari	690.254	690.254
Toevoeging continuïteitsreserve		1.007.271
Onttrekking continuïteitsreserve		- 1.007.271
Saldo continuïteitsreserve per 31 december	690.254	690.254
Reserve als bron van inkomsten per 1 januari	14.408.677	13.401.402
Mutatie reserve als bron van inkomsten	- 1.251.838	1.007.275
Saldo reserve als bron van inkomsten per 31 december	13.156.839	14.408.677
Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen	875.100	962.610
Reserve waardeverschillen effecten	1.048.538	1.774.479
Bestemmingsreserves door bestuur bepaald	7.344.203	6.690.425
Saldo per 31 december	23.114.934	24.526.445
Bestemmingsfondsen door derden bepaald	1.627.892	1.631.435
Totaal eigen vermogen	24.742.826	26.157.880
Langlopende schulden		
Direct dienstbaar aan doelstelling		
Hypotheek	0	14.429
	0	14.429
Kortlopende schulden		
- Crediteuren	396.631	467.675
- Omzetbelasting	7.200	0
- Overlopende passiva	49.582	26.914
- Overlopende passiva geconsolideerd	134.684	145.466
	588.097	640.055
	25.330.923	26.812.362

Geconsolideerde Staat van baten en lasten 2020

	Begroting 2020	Realisatie 2020	Realisatie 2019	Begroting 2021
Baten				
Particulieren	1.059.750	873.374	2.280.278	1.010.750
Bedrijven	567.540	827.390	824.378	562.300
Subsidies overheden	1.260.664	870.777	1.827.617	1.243.950
Verbonden organisaties	0	-	0	-
Andere organisaties zonder winstoogmerk	893.500	813.156	1.147.714	893.500
Som van de geworven baten	3.781.454	3.384.679	6.079.987	3.592.000
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	0	0	0	0
Overige baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten beleggingen	959.800	- 154.538	2.088.029	949.000
Totaal baten	4.741.254	3.230.158	8.168.016	4.541.000
Lasten				
Besteed aan de doelstellingen				
Instandhouding	3.738.214	3.221.378	4.060.166	3.740.317
Promotie	972.954	646.877	1.316.038	806.957
Totaal besteed aan de doelstellingen	4.711.168	3.868.255	5.376.204	4.547.274
Kosten werving baten				
Kosten eigen fondsenwerving	56.036	137.680	104.073	63.271
Kosten tijdschrift	72.515	94.584	91.518	72.971
Totaal kosten werving baten	128.551	232.264	195.591	136.242
Beheer en administratie				
Kosten beheer en administratie	274.269	250.047	305.125	278.984
Som der lasten	5.114.015	4.350.566	5.876.920	4.962.500
Saldo baten en lasten uit exploitatie	- 372.761	- 1.120.408	2.291.096	- 421.500
Mutatie onderhanden projecten	0	- 294.647	109.366	0
Saldo van baten en lasten	- 372.761	- 1.415.054	2.400.461	- 421.500
Mutatie bestemmingsfondsen door derden bepaald	- 6.050	3.543	148.755	0
Mutatie bestemmingsreserves door bestuur bepaald	87.510	- 653.778	- 280.762	87.510
Mutatie reserve waardeverschillen	- 500.000	725.941	- 1.348.689	- 500.000
Mutatie vrij besteedbaar	0	87.510	87.510	0
Mutatie continuïteitsreserve	0	0	0	0
Mutatie reserve als bron van inkomsten	791.301	1.251.838	- 1.007.275	833.990
	372.761	1.415.054	- 2.400.461	421.500

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Doelstelling (artikel 1 en 2 van de statuten)

De Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) is gevestigd in Groningen. De Stichting stelt zich ten doel het instandhouden van historische kerkgebouwen in de provincie Groningen en het bevorderen van belangstelling ervoor. De Stichting tracht haar doel te verwezenlijken door:

- het verwerven, bewaren, restaureren, beheren en ter bezichtiging stellen van monumentale kerken en hun bijgebouwen en terreinen in de ruimste zin;
- het streven naar een gebruik van de gebouwen en de terreinen zoveel mogelijk in overeenstemming met hun aard;
- het nemen van initiatieven op het gebied van adviezen, voorlichting, publicatie en het leggen van contact met bezitters van bouwwerken en terreinen zoals in sub a bedoeld;
- alle andere middelen, welke tot bevordering van dat doel leiden.

Consolidatie

De jaarrekening bestaat uit:

- geconsolideerde balans per ultimo boekjaar, met de vergelijkende cijfers van het vorig verslagjaar;
- geconsolideerde Staat van baten en lasten over het boekjaar, met vergelijkende cijfers van het vorig verslagjaar;
- toelichting op de balans en de staat van baten en lasten;
- enkelvoudige balansen per ultimo boekjaar;
- enkelvoudige Staten van baten en lasten over het jaar het boekjaar;
- overige gegevens.

De geconsolideerde cijfers betreft de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) en de aan haar gelieerde stichtingen, zijnde de Stichting Der Aa-kerk Groningen (SDAK), de Stichting Tempel-Zwartsenberg Fonds (STZ), de Stichting Willemsen-Ritzema van Ikema (SWRI), de Stichting Dr. P.H. Wijkfonds (SWF), de Stichting Van Tuikwerd Fonds (SVTF), de Stichting Het Groninger Klokkens- en Orgelfonds (SKOF), de Stichting Freerk J. Veldman (SFJ), de Stichting Ausema-de Jong Fonds (SADJF) en de Stichting Terug naar het begin.

In de cijfers van SDAK is Bijzondere Locaties Groningen B.V. (BLG) geconsolideerd.

Alle bovengenoemde deelnemingen zijn volledig onderdeel van SOGK.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen de stichtingen worden voor zover van toepassing geëlimineerd.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar. Transacties in vreemde valuta Transacties luidend in vreemde valuta worden omgerekend tegen de geldende wisselkoers per transactiedatum.

Continuïteit

Als gevolg van de wereldwijde uitbraak van het Coronavirus begin 2020 heeft de Stichting in 2020 een groot deel van haar activiteiten moeten staken. Het onderhoud aan onze kerken, uiteraard met inachtneming van de nodige voorzorgsmaatregelen, heeft gelukkig gemaakt van de NOW1 regeling in 2020. De Stichting kent een gezonde vermogens- en liquiditeitspositie. Hierdoor heeft zij in 2020 aan al haar financiële verplichtingen voldaan. Voor 2021 zal hetzelfde gelden waardoor de continuïteit op basis van de verwachte financiële ontwikkelingen ten aanzien van de liquiditeit en het vermogen niet in gevaar zal komen.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat de directie oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Financiële instrumenten

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan renterisico's, kredietrisico's en liquiditeitsrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening van de Stichting Oude Groninger Kerken is opgemaakt conform de Richtlijn Verslaggeving 650 Fondsenwervende Instellingen en de Richtlijnen van het CBF.

De jaarrekening is opgesteld op basis van continuïteit.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd volgens het kostprijsmodel.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Activa

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname. De aangewende investeringssubsidies worden zichtbaar in mindering gebracht op de boekwaarde van de materiële vaste activa (verbouwingen en restauraties). Kosten voor periodiek onderhoud worden ten laste gebracht van het resultaat op het moment dat deze zich voordoen.

Gebouwen

De eigendommen van de stichting worden als onderdeel van het erfgoed en mede gezien het bijzondere karakter van deze activa gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, een symbolisch bedrag, voor zover het gebouwen betreft. Hierover wordt niet afgeschreven.

Restauratie Remonstrantse Kerk

Deze post betreft de uitgaven voor de restauratie van en de aanpassingen aan gebouw en interieur. Deze uitgaven worden in 25 jaar lineair afgeschreven.

Upgrading/uitbreiding Der Aa-kerk en Noordaanbouw Der Aa-kerk

Deze post betreft de uitgaven voor diverse aanpassingen. Deze uitgaven worden in 10 tot 25 jaar lineair afgeschreven.

Inventaris kerkgebouwen (inclusief kunstwerken)

Tot de inventaris van de kerkgebouwen behoort naast meubilair vaak ook o.a. zilverwerk en bijbelboeken. Gezien de aard hiervan is een en ander pro memoria opgenomen, aangezien de verkrijgingsprijs nihil is.

Bedrijfsmiddelen in dienst van de bedrijfsuitoefening

Deze post betreft kantoorinventaris welke wordt gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse lineaire afschrijvingen op basis van een vast afschrijvingspercentage dat per post uiteen loopt van 10% tot 33,3%.

Beleggingen

Er wordt uitsluitend belegd in ter beurze genoteerde aandelen waarbij gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen direct in de Staat van baten en lasten worden verantwoord. Aandelen en obligaties zijn gewaardeerd tegen marktwaarde gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Gebouwen, anders dan erfgoed worden opgenomen voor de marktwaarde. Als uitgangspunt wordt de laatst bekende WOZ waarde aangehouden. De renovatie van het als beleggingsobject aangehouden appartement wordt in 10 jaar afgeschreven.

Vlottende activa

Voorraad verkoopartikelen

De voorraad wordt gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van een eventuele voorziening voor incurantheid.

Vorderingen op korte termijn en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met de vermoedelijk oninbare bedragen. Nalatenschappen worden opgenomen zodra de omvang bekend is. Tenzij anders vermeld hebben de vorderingen een looptijd van korter dan een jaar.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen die niet ter directe beschikking staan worden verwerkt onder de vorderingen. Liquide middelen die gedurende langer dan 12 maanden niet ter directe beschikking staan van de stichting worden verwerkt onder de financiële vaste activa.

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Onderhanden projecten

Jaaroverschrijdende activiteiten worden administratief-technisch projectmatig behandeld. De in een verslagjaar ontvangen baten en alle verrichte bestedingen worden in de Staat van Baten en Lasten verantwoord. Vervolgens worden deze baten en lasten overgeheveld naar de balanspost Onderhanden Projecten. Tevens wordt in de balanspost meegenomen het deel van de organisatiekosten van de Stichting dat vanwege de richtlijn van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aan restauratieprojecten mag worden toegerekend. Een en ander betekent dat indien een project na administratief-financiële afwikkeling een saldo vertoont, dit saldo een direct effect heeft op het exploitatiesaldo van het betreffende jaar. De eventuele toekenning van de eigen bijdrage wordt in het verslagjaar verwerkt waarin de einddeclaratie is opgemaakt en ingediend. Op het niveau van individuele projecten wordt ervoor gewaakt dat de cumulatieve bestedingen in een juiste verhouding staan tot de verrichte werkzaamheden, en overeenstemmen met de begroting. Afhankelijk van de aard van het saldo Onderhanden Projecten wordt deze post opgenomen aan de actief- of de passiefzijde van de balans.

Passiva

Reserves en fondsen

Algemeen

Ons beleid is erop gericht om het vermogen te besteden in overeenstemming met de bestemming die die daaraan is gegeven bij het ontstaan van de baten. Reeds bij ontvangst van giften, donaties, schenkingen en overige baten wordt rekening gehouden met een eventuele bepaling van de bestemming aan specifieke projecten (bestemmingsreserve).

Continuïteitsreserve

Voor de bepaling van de hoogte van de continuïteitsreserve richten wij ons naar de richtlijn van de Vereniging voor Fondsenwervende Instellingen (VFI). De richtlijn staat een maximale reservering van 1,5 keer de kosten van de werkorganisatie toe. De kosten van de werkorganisatie bestaan uit: kosten eigen personeel, huisvestingskosten, bureau-kosten t.b.v. de eigen organisatie, bestuurskosten, kosten voor fondsenwerving, vaste kosten t.b.v. exploitatie eigen objecten. De totale kosten bedragen ongeveer € 1.400.000 voor een jaar. De stichting houdt een reserve aan voor circa een half jaar. Deze hoogte wordt ingeschat ten behoeve voor de eventuele herstructurering van de organisatie. De continuïteitsreserve wordt aangehouden bij SOGK.

Reserve als bron van inkomsten

Voor zover het vrij besteedbaar vermogen niet bestaat uit de eerder in deze Toelichting beschreven reserves, vormt dit vermogen de tegenhanger van het deel van de beleggingen dat niet geormerkt is vanwege een van deze reserves, dan wel vanwege de Bestemmingsreserves door derden bepaald. Deze beleggingen worden duurzaam aangehouden teneinde hieruit structureel inkomsten te verwerven ten behoeve van met name de instandhoudingdoelstelling van de SOGK. Het betreffende deel van het vermogen wordt aangeduid als Reserve als bron van inkomsten. Het grootste deel van het vrij besteedbaar vermogen van SOGK en het gehele vrij besteedbare vermogen van STZ, SWRI, SWF, SKOF, SADJF en SVTF behoort tot deze reserve.

Reserve Vrij besteedbaar ten behoeve van activa bedrijfsmiddelen

Ten behoeve van de restauratie en de benodigde aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk is geput uit de Reserve als bron van inkomsten van STZ. Het betreffende bedrag is vervolgens verantwoord onder de Reserve Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen. Dit bedrag vormt derhalve de tegenhanger van een deel van de post Materiële vaste activa - Direct dienstbaar aan de doelstelling op de balans. De onder deze post opgenomen uitgaven voor de restauratie van en de aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk worden over een periode van 25 jaar afgeschreven.

Reserve waardeverschillen effecten

Deze reserve bestaat uit het positieve verschil in waarde tussen de aanschafwaarde en de waarde ultimo verslagjaar van de aandelen die als belegging worden aangehouden. De reserve wordt opgevoerd indien deze waarde hoger is dan de aanschafwaarde van het totaal.

Bestemmingsreserves door het bestuur bepaald

Deze bestemde reserves zijn opgebouwd uit:

- ten behoeve van restauraties en onderhoud van specifieke objecten uit nalatenschappen en schenkingen verkregen middelen;
- bij overname van objecten ontvangen overdrachtsommen, bestemd voor het betreffende object;
- ten behoeve van restauratie en onderhoud van inventaris uit giften en nalatenschappen verkregen middelen. Bij inventaris gaat het om specifieke objecten, waaronder orgels, luidklokken, uurwerken, banken, bijbels, zilverwerk etc.;
- uit een gift verkregen middelen ten behoeve van de promotieactiviteit erfgoededucatie.

Aan de besteding van deze gelden is geen tijdsduur gekoppeld.

Bestemmingsfondsen door derden bepaald Dit betreft door derden verstrekte middelen waarvan de bestemming door de verstrekker van de middelen dwingend is aangegeven.

Langlopende schulden

Schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar worden aangeduid als langlopend. De langlopende schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde van de schuld.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en tenzij anders vermeld hebben ze een looptijd van korter dan een jaar.

Grondslagen voor de resultatenbepaling

Algemeen

Baten worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Voor giften en nalatenschappen betekent dit dat ze in aanmerking worden genomen in het jaar waarin ze worden ontvangen i.c. de aard en omvang duidelijk zijn. Bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de verplichting wordt aangegaan. Subsidies en particuliere bijdragen worden in het jaar van afrekening verantwoord.

Pensioenen

SOGK heeft voor haar werknemers een pensioenregeling. De hiervoor in aanmerking komende werknemers hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen dat is gebaseerd op het gemiddeld verdiende loon, berekend over de jaren dat de werknemer pensioen heeft opgebouwd bij SOGK. De verplichtingen, welke voortvloeien uit deze rechten, zijn ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds Stichting Pensioenfonds voor de Woningcorporaties. De SOGK betaalt hiervoor premies waarvan 2/3 deel door de werkgever wordt betaald en 1/3 deel door de werknemer. De pensioenrechten worden jaarlijks geïndexeerd, indien en voor zover de dekkingsgraad van het pensioenfonds dit toelaat.

Naar de stand van ultimo boekjaar is de dekkingsgraad van het pensioenfonds 113,2% (2019: 110,7%). (bron: www.spw.nl).

Giften

Giften worden gewaardeerd tegen de reële waarde (voor zover bepaalbaar) in de staat van baten en lasten.

Winkel

In de winkel zijn artikelen te koop die rechtstreeks te maken hebben met de doelstellingen waar de organisatie voor staat. Voor de verkoop wordt gebruik gemaakt van o.a. onze website, stands bij activiteiten en de winkel aan huis.

Uitvoeringskosten eigen organisatie

Beheer en administratie

De kosten beheer en administratie worden gevormd door de kosten die de organisatie maakt in het kader van de (interne) beheersing en administratievoering en welke niet kunnen worden toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.

Aangezien de organisatie zowel fondsen werft als zelf besteed is er geen onderscheid te maken ten aanzien van kosten beheer en administratie. De organisatie werkt met een uitgebreid urenregistratiesysteem, waarin alle uren worden toegeschreven aan de diverse bestedingsactiviteiten. Dit betreft enkel bestedingsactiviteiten in het kader van de doelstellingen.

Algemeen

De toerekening van de uitvoeringskosten eigen organisatie aan de doelstellingen geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening wordt gehouden met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen.

Salarissen en sociale lasten

Het grootste deel van het personeel wordt via de Stichting Federatie Monumenten Organisaties Groningen (SFMOG) bij de SOGK gedetacheerd. De kosten worden

tegen kostprijs doorberekend. De SOGK heeft zelf projectmedewerkers in dienst. De overige personeelskosten betreffen uitzendkrachten, oproepkrachten en stagiaires. De SFMOG valt onder de CAO Woondiensten.

Fondsenwerving

In 2020 is het verhoudingspercentage van kosten ten opzichte van baten eigen fondsenwerving 22%. Voor het komende begrotingsjaar staat een percentage van 21%. Er wordt altijd zo behoudend mogelijk begroot ten aanzien van de verwachte opbrengsten, terwijl de kosten volledig worden meegenomen. In deze opbrengsten zijn niet meegenomen de bijdragen van fondsen ten behoeve van bestedingen in het kader van de doelstellingen, bv. restauratieprojecten.

Geldstromen

Als geldstromen zijn in hoofdzaak te onderscheiden de directe baten en bestedingen vanuit de restauratieprojecten, verkregen fondsen en de bestedingen ten behoeve van de instandhoudingactiviteiten. Daarnaast zijn te onderscheiden de bestedingen voor promotionele activiteiten, beleggingsopbrengsten en de baten en lasten vanuit de exploitatie van de objecten.

Bestedingspercentage middelen

De uitgaven aan de doelstellingen worden gerelateerd aan de totale baten (zie kengetallen).

Beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en de afdeling administratie, voor zover deze niet direct toegerekend kunnen worden aan de doelstellingen. Ze worden gerelateerd aan de totale lasten (zie kengetallen).

Realisatie versus begroting

Baten uit eigen fondsenwerving

De gerealiseerde baten uit eigen fondsenwerving vallen hoger uit dan begroot als gevolg van incidentele baten nalatenschappen. Als gevolg van de hogere incidentele nalatenschappen in 2019 is het bedrag over 2020 wel lager dan over 2019.

Inkomsten eigen objecten

De gerealiseerde inkomsten uit eigen objecten vallen lager uit ten opzichte van de begroting en ten opzichte van 2019 als gevolg de uitbraak Covid 19. Hierdoor zijn er minder activiteiten geweest gedurende 2020 dan begroot.

Resultaat beleggingen

Het gerealiseerde resultaat beleggingen is lager uitgevallen dan begroot als gevolg van het verlies op de beleggingen over 2020. ook dit wordt veroorzaakt door de uitbraak van Covid 19.

Diverse baten

De diverse baten vallen hoger uit dan begroot en ten opzichte van 2019. Dit ontstaat met name als gevolg van de verschuiving van de baten overdrachtsommen welke in 2019 niet onder de diverse baten zijn verantwoord maar onder baten eigen fondsenwerving, ad € 412.000. Ten opzichte van de begroting vallen de baten hoger uit als gevolg van een uitkering van de NAM voor 3 kerken.

Bijdragen particuliere fondsen en overheidssubsidies

De realisatie valt lager uit dan begroot als gevolg van lagere uitvoer van subsidiabele instandhoudingsprojecten. Vorig jaar waren de inkomsten hoger als gevolg van uitkeringen ten behoeve van het jubileum.

Promotie

De gerealiseerde kosten promotie vallen lager uit dan begroot en zijn lager als over 2019. Dit wordt enerzijds doordat in 2019 kosten zijn gemaakt voor het jubileum welke eenmalig waren. de afwijking ten opzichte van de begroting ontstaat doordat er veel minder activiteiten zijn georganiseerd gedurende 2020 als gevolg van de uitbraak van Covid 19.

Kosten Beheer en Administratie

De afwijking in de kosten Beheer en Administratie ontstaat als gevolg van de toerekening aan de doelstellingen.

Toelichting op de geconsolideerde balans per 31 december 2020

Tenzij anders vermeld zijn de activa direct dienstbaar aan de doelstelling

Materiele vaste activa

Gebouwen SOGK (zie ook bijlage A)

De SOGK is eind 2020 eigenaar van 93 kerkgebouwen en 2 synagogen inclusief bijbehorende bouwwerken. Daarnaast bestaat haar bezit uit 9 torens, 59 kerkhoven en 9 pastorieën.

Gebouwen SDAK/BLG

De Der Aa-kerk is onbezwaard eigendom van de gelijknamige stichting. De Remonstrantse kerk te Groningen is in erfpacht bij SDAK. In 2005 is het gehele gebouw gerenoveerd. Daarnaast zijn aanpassingen in en rond het gebouw uitgevoerd ten behoeve van het beoogde gebruik van de kerk. Er is in 2008 nog een aantal uitgaven ten behoeve van verdere aanpassingen gedaan. De kosten van deze renovatie, benevens de aanpassingen ten behoeve van het gebruik, zullen in een periode van 25 jaar afgeschreven worden. De voor deze restauratie verkregen baten van fondsen en particulieren zijn op deze kosten in mindering worden gebracht.

	Aanschafwaarde	Afschrijving t/m 2019	Afschrijving 2020	Boekwaarde 31-12-2021
Gebouwen SOGK				104
Gebouwen SDAK/BLG				1
Totaal gebouwen				105
Renovatie Remonstrantse kerk (SDAK)	2.737.168	1.515.178	109.487	1.112.503
Upgrade/voorziening (SDAK)	209.406	140.029	9.029	60.348
Aanpassing noordaanbouw (SDAK)	44.835	22.477	1.793	20.565
Inventaris kerkgebouwen incl. kunstwerken (SOGK)				1.193.416

Bedrijfsmiddelen in dienst van de bedrijfsvoering

De bedrijfsmiddelen kennen een afschrijvingsperiode van 3 tot 10 jaar.

Bedrijfsmiddelen SWRI

De SWRI heeft een aantal kunstwerken in haar bezit. Deze zijn ondergebracht bij de Gerrit van Houten Stichting op basis van een bruikleenovereenkomst.

	Aanschafwaarde	Afschrijving t/m 2019	Afschrijving 2020	Boekwaarde 31-12-2021
Bedrijfsmiddelen SOGK				
Inventaris t/m 2019	387.091	387.091	44.115	11.885
Inventaris aanschaf 2020	1.342	0	135	1.207
Bedrijfsmiddelen SDAK/BLG				
Inventaris Remonstrantse Kerk	287.200	286.997	135	68
Inventaris Der Aa-kerk	33.604	33.604	0	0
Inventaris aanschaf Der Aa-kerk 2020	64.673	0	4.850	59.823
Inventaris BLG	213.397	136.857	14.872	61.668
Inventaris aanschaf BLG 2020	950	0	32	918
Totaal bedrijfsmiddelen	599.824	457.458	19.889	122.477
Totaal materiele vaste activa				1.329.090

	Waarde 1-1-2020	Toename 2020	Afname 2020	Koerswaarde 31-12-2020	Waarde 31-12-2020
Beleggingen					
Deposito's					
SOGK	891.147	0	0	0	891.147
Effecten					
<i>Obligaties</i>					
SOGK	657.279	0	-27.363	629.916	629.916
STZ	4.832.237	0	-322.477	4.509.760	4.509.760
SWRI	2.734.825	0	-194.923	2.539.902	2.539.902
SWF	338.236	0	-13.581	324.655	324.655
SVTF	64.456	0	-2.898	61.558	61.558
SKOF	382.360	0	-15.541	366.819	366.819
Totaal obligaties	9.009.393	0	-576.783	8.432.610	8.432.610
<i>Aandelen</i>					
SOGK	987.130	0	-359.134	627.996	627.996
STZ	4.411.211	13.208	0	4.424.419	4.424.419
SWRI	2.496.544	0	-4.706	2.491.838	2.491.838
SWF	308.766	9.746	0	318.512	318.512
SVTF	58.840	1.553	0	60.393	60.393
SKOF	349.045	10.832	0	359.877	359.877
Totaal aandelen	8.611.536	35.339	-363.840	8.283.035	8.283.035
Totaal effecten	17.620.929	35.339	-940.623	16.715.645	16.715.645

	Verrijings- waarde	WOZ waarde	Waardering 1-1-2020	Herwaardering 2020	Waardering 31-12-2020
Onroerend goed (SOGK)					
Appartement te Utrecht	204.000	229.000	204.000	25.000	229.000
Garage te Utrecht	21.000	24.000	21.000	3.000	24.000
Renovatie appartement te Utrecht	0	0	0	0	0
Pastorie te Onderdendam	263.000	272.000	263.000	9.000	272.000
Pastorie te Middelstum	249.000	242.000	249.000	-7.000	242.000
Pastorie te Slochteren	220.000	230.000	220.000	10.000	230.000
Pastorie te Woltersum	221.000	210.000	221.000	-11.000	210.000
Pastorie te Kiel-Windeweer	472.000	491.000	472.000	19.000	491.000
Pastorie te Oudeschans	122.000	124.000	122.000	2.000	124.000
Pastorie te Grijpskerk	150.000	150.000	150.000	0	150.000
Pastorie te Ulrum	215.000	215.000	215.000	0	215.000
Kroonpolder 1 te Drieborg	223.000	223.000	0	223.000	223.000
Totaal onroerend goed	2.360.000	2.410.000	2.137.000	273.000	2.410.000

Flottende activa

Vorraden

Deze post betreft de voorraad tijdschriften, fietsroutes, cd's en eigen uitgaven van de SOGK. Deze voorraad staat direct in dienst van de doelstelling.

10.926

Waarde
31-12-2021

Vorderingen

Debiteuren, overige vorderingen en overlopende activa SOGK

Debiteuren	103.676
Omzetbelasting	0
Overige vorderingen	54
Overlopende activa	297.803

401.533

Debiteuren, overige vorderingen en overlopende activa SDAK/BLG

13.556

Debiteuren, overige vorderingen en overlopende activa Fondsen

63.426

Totaal debiteuren, BTW, overige vorderingen en overlopende activa

478.515

Het grootste deel van de overige vorderingen betreft de nog te vorderen nalatenschappen. Voor zover niet verder toegelicht hebben de vorderingen een looptijd van < 1 jaar.

Liquide middelen*Liquide middelen SOGK*

Bij de meeste van onze kerkgebouwen i.c. "eigen objecten" zijn zogeheten "Plaatselijke Commissies" actief, die het dagelijks beheer regelen. Deze plaatselijke commissies werken, evenals de activiteitencommissie, onder verantwoordelijkheid van het bureau van de SOGK i.c. het bestuur. Het directe beheer over de liquide middelen valt echter rechtstreeks onder deze commissies.

Direct beschikbare middelen

Kas	189	
Banken r.c.	507.169	
Banken kortlopende deposito's	1.051.855	
		1.559.213

Via commissies

Kas/bank/giro gezamenlijke plaatselijke commissies	433.328	
Kas/bank/giro activiteitencommissie	1.219	
		434.547
		1.993.760
Liquide middelen St. Terug naar het begin		0
Liquide middelen SDAK/BLG		7.580
Liquide middelen Fondsen		871.263

Totaal Liquide middelen**2.872.603****Onderhanden projecten SOGK***De financiering van de nog lopende projecten is gewaarborgd.*

	Saldo 1-1-2020	Uitgaven 2020	Inkomsten 2020	Saldo 31-12-2020
Kerk en toren Spijk	12.703	8.003	0	20.706
Herbestemming Obergum	15.058	6.050	0	21.108
Orgel Garmerwolde	-107.735	107.735	0	0
Orgel Garsthuizen	24.122	0	-24.122	0
(Herbestemming) kerk Overschild	-43.193	19.025	0	-24.168
Herbestemming Beerta	7.172	0	0	7.172
Molukse kerk Appingedam	45.655	0	-45.655	0
Kerk Termunten	26.374	56.161	0	82.535
Herbestemming kerk Onderdendam	42.885	0	0	42.885
Kerk Bierum	124.821	0	-109.452	15.369
Irene te Ulrum	0	0	-43.014	-43.014
Kerk Breede	15.533	0	-15.533	0
Kerkeiland Spijk	0	107.409	0	107.409
Toren Zeerijp	0	-23.904	0	-23.904
Feest! Garmerwolde	758.640	0	-348.721	409.919
Diverse restauratieprojecten	-4.390	11.371	0	6.981
Totaal onderhanden projecten SOGK	917.645	291.850	-586.497	622.998
Onderhanden projecten SDAK/BLG	0	0	0	0
Totaal onderhanden projecten	917.645			622.998

	Saldo 1-1-2020	Mutatie 2020	Saldo 31-12-2020
Continuïteitsreserve			
SOGK	690.000	0	690.000
SDAK/BLG	254	0	254
Totaal continuïteitsreserve	690.254	0	690.254

Reserve als bron van inkomsten

SOGK	485.922	-86.752	399.170
STZ	8.421.722	-675.492	7.746.230
SWRI	4.191.544	-386.192	3.805.352
SWF	450.330	-44.565	405.765
SVTF	61.655	-8.512	53.142
SKOF	515.416	-50.324	465.092
SJB	-572	0	-572
SADJF	282.659	0	282.659
Totaal reserve als bron van inkomsten	14.408.676	-1.251.838	13.156.838

Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen

De bijdragen van de Stichting Tempel-Zwartsenbergfonds in de renovatie van en aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk zijn hier verantwoord. Dit vermogen zal in 25 jaar vrijvallen ten behoeve van de dekking van de jaarlijkse afschrijvingen. Het betreft geen verplichting en het bestuur heeft deze beperking aangebracht.

	Saldo 1-1-2020	Mutatie 2020	Saldo 31-12-2020
SDAK/BLG	962.610	87.510	875.100
Totaal continuïteitsreserve	962.610	87.510	875.100

	Saldo 1-1-2020	Toevoeging 2020	Onttrekking 2020	Saldo 31-12-2020
Reserve waardeverschillen				
SOGK	129.457	-51.131	0	78.326
STZ	951.751	-390.993	0	560.758
SWRI	538.648	-222.828	0	315.820
SWF	66.619	-26.250	0	40.369
SVTF	12.695	-5.041	0	7.654
SKOF	75.309	-29.698	0	45.611
Totaal reserve waardeverschillen	1.774.479	-725.941	0	1.048.538

	Saldo 1-1-2020	Toevoeging 2020	Onttrekking 2020	Saldo 31-12-2020
Reserve waardeverschillen				
<i>Zie bijlage B</i>				
Bestemde reserves voor objecten	5.341.161	30.492	0	5.371.653
Herwaarderingsreserve	1.196.800	273.000	0	1.469.800
Liet Loudon Fonds	60.000	-25.953	0	34.047
Bestemde reserve voor inventaris	15.846	0	0	15.846
Bestemde reserve voor erfgoededucatie	21.370	0	0	21.370
Bestemde reserve kerkhoven	55.248	0	0	55.248
Bestemde reserve bevingsschade	0	269.724	0	269.724
Bestemde reserve Gouden Bomenfonds	0	168.155	-61.640	106.515
Totaal bestemmingsreserves	6.690.425	715.418	-61.640	7.344.203

Vastgelegd vermogen

	Saldo 1-1-2020	Toevoeging 2020	Onttrekking 2020	Saldo 31-12-2020
Bestemmingsfondsen door derden bepaald				
M.V.A. Dierckxfonds	880.627	0	0	880.627
Thesingefonds	25.741	0	0	25.741
Herstelfonds getroffen kerken	261.057	0	45.201	215.856
Swarts-Jansema Fonds	75.433	0	0	75.433
Funerair Fonds Hugo C. Veerkamp	51.000	0	0	51.000
Hoeksema Du Pui Fonds	337.577	41.658	0	379.235
Totaal bestemmingsreserves door derden bepaald	1.631.435	41.658	45.201	1.627.892

Ad. M.V.A. Dierckxfonds

De volgende voorwaarden zijn aan deze gift verbonden:

1. Het kapitaal wordt vastgezet op een depositorekening, waarvan de termijn wordt bepaald door het bestuur.
2. De rekeningen van het kapitaal worden in eerste instantie gebruikt voor de restauratie van in oorsprong romaanse kerken.
3. Elk jaar worden een concert en een lezing georganiseerd. Hier wordt jaarlijks een bedrag aan besteed.

Ad. Thesingefonds

Een proportioneel deel van de rekeningen uit de beleggingen wordt aangewend ten behoeve van het kerkgebouw en het kerkhof te Thesinge.

Ad. Herstelfonds getroffen kerken

Dit betreft een fonds voor renovatie en restauratie van kerken in het aardbevingsgebied na schadeherstel.

Ad. Swarts-Jansema Fonds

Dit betreft een nalatenschap waarvan de rekeningen ten gunste vallen aan cultuur-historische objecten in de gemeente Hoogezand-Sappemeer waaronder de Damkerk en de historische begraafplaats van Hoogezand.

Ad. Funerair Fonds Hugo C. Veerkamp

Dit betreft een door een particulier opgericht fonds voor de instandhouding van funerair erfgoed in de provincie Groningen.

Ad. Hoeksema- Du Pui Fonds

Dit betreft een bestemde gift waarvan de opbrengsten uitsluitend worden toegewezen aan de instandhouding en het beheer van kerk en kerkhof te Godlinze. Aan deze gift is het recht van vruchtgebruik verbonden. Gedurende het boekjaar is hier geen gebruik van gemaakt.

Vreemd vermogen

	Rente %	Saldo 1-1-2020	Aflossing 2020	Saldo 31-12-2020
Langlopende schulden				
Direct dienstbaar aan de doelstelling				
Hypotheek (SDAK)	1,50%	14.429	- 14.429	0
Totaal langlopende schulden		14.429	- 14.429	0
De lening is in 2020 geheel afgelost.				

	SOGK 31-12-2020	SDAK/BLG 31-12-2020	Fondsen 31-12-2020	Totaal 31-12-2020
Kortlopende schulden				
- Crediteuren	375.046	6.918	14.667	396.631
- Omzetbelasting	-225	7.425	0	7.200
- Overlopende passiva	-188	49.770	0	49.582
- Overlopende passiva geconsolideerd	134.684	0	0	134.684
Totaal langlopende schulden				588.097

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Er zijn geen verplichtingen aangegaan die gevolgen hebben voor de exploitatie en de balanspositie van de SOGK.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

	Particulieren	Bedrijven	Subsidies overheden	Org. zonder winstoogmerk	Totaal 2020	Totaal 2019
Geworven Baten						
Bijdragen van donateurs	96.383	0	0	0	96.383	142.839
Nalatenschappen	375.793	0	0	0	375.793	1.559.804
Giften	113.171	0	0	41.543	154.714	748.713
Baten winkel	3.530	0	0	0	3.530	101.291
Baten uit eigen fondsenwerving	588.877	0	0	41.543	630.420	2.552.647
Baten tijdschrift	86.038	17.531	0	0	103.569	78.568
Verhuurbaten (gebouwen en voorzieningen)	106.288	80.972	0	22.813	210.073	285.991
Bijdragen energie	10.878	4.575	0	0	15.453	12.251
Verkopen en overige activiteiten	26.432	0	0	0	26.432	39.138
Rente	20	0	0	0	20	20
Klokluiden	2.694	0	0	0	2.694	2.658
Catering	0	30.828	0	0	30.828	116.707
Baten uit eigen objecten	146.312	116.375	0	22.813	285.500	456.765
Projecten instandhouding	0	0	200.201	280.269	480.470	1.805.228
Onderhoud	0	0	433.096	0	433.096	688.083
Personeel	0	0	70.189	0	70.189	-
Promotie/erfgoededucatie/ digitalisering	0	0	0	0	-	-
Beheerssubsidies inclusief projectontwikkeling	0	0	167.291	0	167.291	108.561
Baten uit subsidies	-	-	870.777	280.269	1.151.046	2.601.872
Excursies/overige activiteiten	5.582	0	0	0	5.582	18.193
Overdrachtsommen	0	0	0	468.531	468.531	29.254
Dienstverlening aan derden	0	116.528	0	0	116.528	102.831
Beklemrechten	259	0	0	0	259	724
Festival Terug naar het Begin	0	0	0	0	-	200.775
Projecten Erfgoededucatie	0	0	0	0	-	1.331
Bijdragen restauratie- en overige projecten	0	0	0	0	-	-
Op hoogte gedacht	0	0	0	0	-	-
Overige baten	589.033	34.229	0	0	623.262	37.027
Diverse baten	594.874	150.757	-	468.531	1.214.162	390.135
Som van de geworven baten	1.416.101	284.663	870.777	813.156	3.384.697	6.079.987

De verantwoorde subsidies zijn besteed overeenkomstig het doel waarvoor ze verstrekt zijn. In de overheidssubsidies is onder 'Beheerssubsidies inclusief projectontwikkeling' een subsidie van de Provincie Groningen opgenomen ter hoogte van € 98.000 op basis van gemaakte prestatieafspraken.

	Totaal 2020	Totaal 2019
Saldo baten en lasten uit beleggingen		
Baten uit beleggingen		
Rente op deposito's	13.584	17.266
Rente op obligaties	125.861	144.158
Dividend	217.198	230.117
Koersverschillen aandelen	-447.457	1.582.196
Koersverschillen obligaties	-8.436	178.867
Correctie voorgaande jaren	-364	-309
Appartement	7.988	8.919
	-91.626	2.161.215
Lasten uit beleggingen		
Kosten effecten	62.912	73.186
Saldo baten en lasten uit beleggingen	-154.538	2.088.029
Totaal baten	3.230.158	8.168.016

Besteed aan de doelstellingen

	SOGK	St. Terug naar het begin	SDAK/BLG	Fondsen	Totaal 2020	Totaal 2019
Instandhouding						
Instandhouding gebouwen	1.464.209	0	27.072	362.000	1.853.281	2.440.000
Instandhouding orgels/ luidklokken/uurwerken	36.600	0	0	0	36.600	12.500
Instandhouding terreinen	141.420	0	0	0	141.420	175.000
Exploitatie eigen objecten	256.020	0	403.514	0	659.533	585.000
Uitvoeringskosten eigen organisatie	530.543	0	0	0	530.543	525.714
Totaal instandhouding	2.428.792	0	430.586	362.000	3.221.378	3.738.214
Promotie						
Activiteiten inzake promotie en educatie	97.819	0	0	44.349	142.168	90.000
Schoolkerk	0	0	0	0	0	100.000
Festival Terug naar het begin	7.528	0	0	0	7.528	220.000
Website en digitalisering	44.110	0	0	0	44.110	15.000
Erfgoededucatie/diverse projecten	27.581	0	0	0	27.581	0
Administratieve dienstverlening derden	86.672	0	0	0	86.672	95.190
Uitvoeringskosten eigen organisatie	338.818	0	0	0	338.818	452.764
Totaal promotie	602.528	0	0	44.349	646.877	972.954

Kosten eigen fondsenwerving

	SOGK	St. Terug naar het begin	SDAK/BLG	Fondsen	Totaal 2020	Totaal 2019
T.b.v. donateurs						
Directe verwervingskosten	0	0	0	0	0	0
Bankkosten, accepten, etc.	0	0	0	0	0	0
Wervingsacties	135.413	0	0	0	135.413	30.000
Kosten nalatenschappen	2.555	0	0	0	2.555	7.500
Kosten actie kerkbehoud	0	0	0	0	0	0
Kosten winkel	-288	0	0	0	-288	1.000
	137.680	0	0	0	137.680	38.500
Uitvoeringskosten eigen organisatie fondsenwerving	0	0	0	0	0	16.283
Uitvoeringskosten eigen organisatie winkel	0	0	0	0	0	1.253
	137.680	0	0	0	137.680	56.036

Uitvoeringskosten eigen organisatie SOGK

	2020	2019
Personeelskosten		
Salariskosten	1.067.442	1.195.741
Personeelskosten via derden	14.576	15.820
	1.082.018	1.211.561
Aantal fte per ultimo boekjaar	14,53	14,53
Bestuurskosten		
Bestuurs- en vergaderkosten	1.350	14.544
Representatie	1.861	4.030
	3.211	18.574
Huisvestingskosten		
Schoonmaakkosten	10.953	8.872
Overig	23.618	51.938
	34.571	60.810
Organisatiekosten		
Telefoon	18.330	10.492
Kantoorbenodigdheden	8.471	38.642
Porti	10.375	9.842
Automatisering	62.337	70.411
Accountantskosten	27.618	9.168
Afschrijvingen	44.250	62.981
Bibliotheek en documentatiecentrum	12.119	11.397
Overig	19.204	70.066
	202.704	282.999
Totaal uitvoeringskosten eigen organisatie SOGK	1.322.504	1.573.944

Bezoldiging directie

Naam Functie	P.G.J. Breukink directeur	P. Wageman directeur
Dienstverband		
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
Uren	36	36
Parttime percentage	100	100
Periode	01/01 - 31/01	01/02 - 31/12
Bezoldiging		
<i>Jaarinkomen</i>		
Bruto loon / salaris	2.480	86.236
Vakantiegeld	446	2.595
Vaste eindejaarsuitkering	0	0
Jubileumuitkering	0	0
Totaal	2.926	88.831
Belaste vergoedingen/bijtellings	0	0
Pensioenlasten (wg deel)	0	14.597
Pensioencompensatie	0	0
Overige beloningen op termijn	0	0
Uitkeringen beëindiging dienstverband	0	0
Totaal 2020	2.926	103.428
<i>Totaal 2019</i>	<i>150.865</i>	<i>0</i>

Bezoldiging bestuursleden

Het jaarinkomen van de directie (in loondienst) blijft binnen het maximum van € 162.397 (1 fte/12 maand) volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties. Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de pensioenlasten en de overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 201.000 per jaar. Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

De leden van het bestuur, de Raad van Advies van de Stichting Oude Groninger Kerken en de leden van de Raad van Commissarissen van BLG, volgens bijlage C, ontvangen geen bezoldiging voor hun werkzaamheden. Er zijn geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt aan bestuurders of rechtspersonen die in de consolidatie zijn betrokken. Het totaal aan gedeclareerde onkosten van de bestuursleden over 2020 bedraagt € 348 (2019: € 951).

Specificatie en verdeling van kosten naar bestemming

Bestemming	Doelstelling		Werving baten	Beheer en administratie	Totaal 2020	Totaal 2019
	Instand- houding	Promotie				
Personeelskosten	468.770	382.905	26.273	204.070	1.082.018	1.216.864
Bestuurskosten	1.388	1.130	79	614	3.211	18.573
Huisvestingskosten	14.946	12.165	851	6.609	34.571	60.810
Organisatiekosten	87.634	71.329	4.989	38.752	202.704	277.697
Totaal	572.738	467.529	32.192	250.045	1.322.504	1.573.944

Kengetallen	SOGK enkelvoudig				SDAK/BLG 2020
	2017	2018	2019	2020	
<i>In aantallen</i>					
Donateurs	5.896	6.021	6.187	6.066	0
Objecten					
Kerken	87	91	93	96	1
Synagogen	2	2	2	2	0
Torens	8	9	9	9	0
Kerkhoven	55	58	59	59	0
Pastorieën	5	6	9	10	0
Werknemers					
Aantal personen	17	17	17	18	2
Aantal in fulltime functies (36-uur)	14,53	14,53	13,75	13,43	1,63
<i>In euro's</i>					
Donaties	125.518	127.734	142.839	127.734	
Tijdschrift	71.052	77.963	78.568	77.963	
Besteding aan de doelstellingen	92,51%	88,97%	65,84%	88,97%	
Kosten eigen fondsenwerving	6,78%	4,21%	4,08%	4,21%	
Kosten beheer en administratie	4,66%	6,18%	5,19%	6,18%	

Bestemde reserves	Saldo	Mutatie	Saldo		Saldo	Mutatie	Saldo
	1-1-2020	2020	31-12-2020	<i>Vervolg van pagina 76</i>	1-1-2020	2020	31-12-2020
Gebouwen, orgels, luidklokken							
Midwolde-grafmonument	75.100	0	75.100	Bedum Goede Herder kerk	4.317	-4.317	0
Niehove	6.809	-1.140	5.669	Holwierde	173.271	-120.647	52.624
Godlinze	0	5.000	5.000	Bierum	150.086	-1	150.085
Oosternieland	22.558	-22.558	0	Termunten	189.565	0	189.565
Pieterburen	9.528	-1.633	7.895	Midwolda	83.737	-6.080	77.657
Grijpskerk	0	45.000	45.000	Leermens	89.079	-115	88.964
Marum	8.279	-2.286	5.993	Zeerijp	368.872	-5.092	363.780
Hevekes	61.092	-62	61.030	Oude Pekela	25.662	0	25.662
Nuis	1.425	-272	1.153	Onderdendam	100.863	-3.136	97.727
Vierhuizen	56.144	-374	55.770	Noordbroek	476.159	-8.314	467.845
Overschild	50.209	-210	49.999	Finsterwolde	79.307	-758	78.549
Opwierde	83	-83	0	Meedhuizen	205.062	-18.754	186.308
Drieborg	183.600	0	183.600	Thesinge Gereformeerde kerk	98.175	0	98.175
Den Andel	45.247	-294	44.953	Grootegast	95.850	0	95.850
Westernieland	19.934	-427	19.507	Slochteren	323.200	0	323.200
Eenrum	147.303	-1.175	146.128	Grijpskerk	226.854	0	226.854
Uithuizen	147.037	-4.587	142.450	Loppersum	381.200	0	381.200
Tinallinge	33.996	-705	33.291	Nieuwolda	0	112.131	112.131
Synagoge Groningen	287.467	-69.884	217.583	Doezum	0	186.500	186.500
Oldehove kerk	11.277	-3.454	7.823	Kolham	0	124.900	124.900
Baflo toren en kerk	154.474	-73	154.401	Aa-kerk (SDAK)	48.870	0	48.870
Niekerk hervormde kerk	35.783	-851	34.932				
Westeremden gereformeerde kerk	31.411	-560	30.851	Totaal objecten	5.341.162	30.492	5.371.654
Ulrum hervormde kerk	145.315	-96.815	48.500				
t Zandt toren en kerk	132.541	-24.114	108.427	Roerende goederen	15.845	0	15.845
Middelstum kerk	224.944	-13.762	211.182	Educatieve activiteiten	21.370	0	21.370
Middelstum Carillon	35.095	0	35.095	Kerkhoven	55.248	0	55.248
Toornwerd toren	66.297	-103	66.194	Herwaarderingsreserve	1.196.800	273.000	1.469.800
Losdorp kerk en toren	41.307	-29.503	11.804	Bevingsscahde	0	269.724	269.724
Spijk kerk en toren	186.778	-900	185.878	Gouden bomenfonds	0	106.515	106.515
				Liet Loudon Fonds	60.000	-25.953	34.047
					6.690.425	653.778	7.344.203

Vervolg op pagina 77

Enkelvoudige Balans per 31-12-2020 en 31-12-2019 (na bestemming exploitatiesaldo)

	31-12-2020					31-12-2019		31-12-2020					31-12-2019
	SOGK	St. TnhB	SDAK/BLG	Fondsen	Totaal	Totaal		SOGK	St. TnhB	SDAK/BLG	Fondsen	Totaal	Totaal
Activa							Passiva						
Materiele vaste activa							Reserves en fondsen						
Gebouwen	104	0	1	0	105	102	Continuïteitsreserve per 1 januari	690.000	0	254	0	690.254	690.254
Renovatie Remonstrantse kerk	0	0	1.112.503	0	1.112.503	1.221.990	Bij/af: exploitatiesaldo verslagjaar				0	0	1.007.271
Upgrading/uitbreiding Der Aa-Kerk	0	0	60.348	0	60.348	69.377	Onttrekking continuïteitsreserve				0	0	-1.007.271
Noordaanbouw Der Aa-kerk	0	0	20.565	0	20.565	22.358							
Inventaris kerkgebouwen (Inclusief kunstwerken)	0	0	0	0	p.m.	p.m.	Saldo continuïteitsreserve per 31 december	690.000	0	254	0	690.254	690.254
Bedrijfsmiddelen	13.092	0	122.477	0	135.569	132.743	Reserve als bron van inkomsten	710.230	-17.907	-1.575.516	15.291.870	14.408.677	13.401.402
	13.196	0	1.315.894	0	1.329.090	1.446.570	Mutatie reserve als bron van inkomsten	-1.189.526	0	-217.070	154.758	-1.251.838	1.007.275
Beleggingen							Saldo reserve als bron van inkomsten per 31 december	-479.296	-17.907	-1.792.586	15.446.628	13.156.839	14.408.676
Deposito's	891.147	0	0	0	891.147	891.167	Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen	0	0	875.100	0	875.100	962.610
Effecten	1.257.912	0	0	15.457.733	16.715.645	17.620.929	Reserve waardeverschillen effecten	78.326	0	0	970.212	1.048.538	1.774.479
Onroerend goed	2.410.000	0	0	0	2.410.000	2.137.000	Bestemmingsreserves door bestuur bepaald	7.296.133	0	48.070	0	7.344.203	6.690.425
	4.559.059	0	0	15.457.733	20.016.792	20.649.096	Saldo per 31 december	7.585.163	-17.907	-869.162	16.416.840	23.114.934	24.526.444
Voorraden	10.926	0	0	0	10.926	10.584	Vastgelegd vermogen						
Vorderingen							Bestemmingsfondsen door derden bepaald	1.627.892	0	0	0	1.627.892	1.631.434
– Debiteuren	103.693	0	13.556	0	117.249	186.339	Vreemd vermogen						
– Omzetbelasting	0	0	0	0	0	230	Schulden op lange termijn						
– Overige vorderingen	237	0	0	63.426	63.663	1.258.833	<i>Direct dienstbaar aan de doelstelling</i>						
– Overlopende activa	297.278	325	0	0	297.603	257.847	Hypotheek	0	0	0	0	0	14.429
– Overlopende activa geconsolideerd	0	0	0	0	0	0	Kortlopende schulden						
	401.208	325	13.556	63.426	478.515	1.703.248	– Crediteuren	375.046	0	6.918	14.667	396.631	467.675
Liquide middelen	1.993.760	0	7.580	871.263	2.872.603	2.085.218	– Omzetbelasting	-225	0	7.425	0	7.200	0
Onderhanden Projecten	622.998	0	0	0	622.998	917.645	– Overlopende passiva	-188	0	49.770	0	49.582	26.914
	7.601.147	325	1.337.030	16.392.421	25.330.923	26.812.362	– Overlopende passiva geconsolideerd	134.684	0	0	0	134.684	145.466
							– Herrubricering overlopende passiva geconsolideerd				0	0	0
								509.317	0	64.113	14.667	588.097	640.055
								9.722.373	-17.907	-805.051	16.431.508	25.330.923	26.812.362

Enkelvoudige Staat van baten en lasten 2020

	SOGK	St. TnhB	2020 SDAK/BLG	Fondsen	Totaal	2019 Totaal
Bijdragen van donateurs	96.383	0	0	0	96.383	142.839
Nalatenschappen	375.793	0	0	0	375.793	1.559.804
Giften	138.883	0	266	15.565	154.714	748.713
Baten winkel	3.530	0	0	0	3.530	101.291
	614.589	0	266	15.565	630.420	2.552.647
Kosten eigen fondsenwerving / winkel	-137.680	0	0	0	-137.680	-104.073
In procenten van de baten eigen fondsenwerving	22%	0%	0%	4%	22%	4%
Resultaat tijdschrift	8.986	0	0	0	8.986	-12.950
Resultaat uit eigen fondsenwerving	485.895	0	266	15.565	501.726	2.435.624
Inkomsten uit eigen objecten	242.214	0	123.821	-	366.035	552.163
Resultaat beleggingen	-25.271	0	0	-129.268	-154.539	2.088.028
Diverse baten	1.133.627	0	0	-	1.133.627	235.237
Bijdragen particuliere fondsen	280.269	0	0	-	280.269	833.755
Overheidssubsidies	868.858	0	1.919	-	870.777	1.827.617
Beschikbaar voor de doelstellingen	2.985.592	0	126.006	-113.703	2.997.895	7.972.424

	SOGK	St. TnhB	2020 SDAK/BLG	Fondsen	Totaal	2019 Totaal
<i>Transport:</i>						
Beschikbaar voor de doelstellingen	2.985.592	0	126.006	-113.703	2.997.895	7.972.424
Besteed aan de doelstellingen						
Instandhouding	2.428.792	0	430.586	362.000	3.221.378	4.060.166
Promotie	602.527	0	0	44.350	646.877	1.316.038
Beheer en administratie	250.047	0	0	0	250.047	305.125
Totaal besteed aan de doelstellingen	3.281.366	0	430.586	406.350	4.118.302	5.681.329
Mutatie onderhanden projecten	-294.647	0	0	0	-294.647	109.366
Tekort/overschot	-590.422	0	-304.580	-520.053	-1.415.054	2.400.461
Mutatie bestemmingsfondsen door derden bepaald	-41.658	0	0	0	-41.658	148.755
Mutatie bestemmingsreserves door bestuur bepaald	-653.778	0	0	0	-653.778	-280.762
Mutatie reserve waardeverschillen	51.131	0	0	674.810	725.941	-1.348.689
Mutatie vrij besteedbaar	0	0	87.510	0	87.510	87.510
Mutatie continuïteitsreserve	0	0	0	0	0	0
Mutatie reserve als bron van inkomsten	1.189.526	0	217.070	-154.758	1.251.838	-1.007.275
	545.221	0	304.580	520.052	1.369.853	-2.400.461

Toelichting op de enkelvoudige Balans en Staat van baten lasten

Inzake de algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening alsmede de grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat en de toelichting op de onderscheiden posten van de balans en staat van baten en lasten wordt verwezen naar de waarderingsgrondslagen zoals opgenomen in het voorwoord van de geconsolideerde jaarcijfers.

Consolidatie

Als gevolg van de wereldwijde uitbraak van het Coronavirus begin 2020 heeft de Stichting in 2020 een groot deel van haar activiteiten moeten staken. Het onderhoud aan onze kerken, uiteraard met inachtneming van de nodige voorzorgsmaatregelen, heeft gelukkig grotendeels doorgang gevonden. Met betrekking tot de daarvoor aangeboden wettelijke regelingen heeft de Stichting alleen gebruik gemaakt van de NOW¹ regeling in 2020. De Stichting kent een gezonde vermogens- en liquiditeitspositie. Hierdoor heeft zij in 2020 aan al haar financiële verplichtingen voldaan. Voor 2021 zal hetzelfde gelden waardoor de continuïteit op basis van de verwachte financiële ontwikkelingen ten aanzien van de liquiditeit en het vermogen niet in gevaar zal komen.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

De controleverklaring is toegevoegd aan de jaarstukken.

Lijst van bezit

Eind 2020 was het bezit van de stichting als volgt:

Kerk	Jaar van aanwinst	Kerk	Jaar van aanwinst	Kerk	Jaar van aanwinst
Adorp	1979	Marum	1994	Uithuizen	2010
Appingedam – Molukse kerk	2014	Meedhuizen	2017	Ulrum	2013
Baflo	2015	Middelbert	1974	Usquert	1977
Bedum – Ger.kerk	2014	Middelstum	2014	Vierhuizen	2002
Beerta	2003	Midwolde	1971	Visvliet	1973
Bierum	2014	Midwolda	2014	Wehe-den Hoorn	1974
Breede	1992	Niebert	1977	Westeremden	1973
Den Andel	2008	Niehove	1975	Westeremden – Ger.kerk	2013
Den Ham	1978	Niekerk	2013	Westernieland	2008
Den Horn	2011	Nieuw Beerta	2003	Westerwijtwerd	1971
Doezum	2020	Nieuw Scheemda	1981	Wirdum	1981
Eenum	1973	Nieuwolda	2020	Wittewierum	1977
Eenrum	2008	Niezijl	1999	Woltersum	1996
Engelbert	2000	Noordbroek	2016	't Zandt	2015
Feerwerd	1977	Noordwijk	1999	Zeerijp	2015
Fransum	1979	Nuis	2001	Zuidwolde	1975
Finsterwolde	2016	Oldehove	2013	Zuurdijk	1974
Garmerwolde	2003	Onderdendam – Ger. kerk	2015		
Garnwerd	1973	Obergum	1970		
Godlinze	1979	Oosternieland	1981		
Groningen – Rem. kerk	2004	Oosterwijtwerd	1979		
Grootegast	2018	Oostum	1970		
Grijpskerk	2019	Oude Pekela	2015		
Grijpskerk – Doopsgez. kerk	1984	Opwierde	2003		
Harkstede	2017	Oudeschans	1973		
Heveskes	1996	Overschild	2002		
Holwierde	2014	Pieterburen	1981		
Hornhuizen	1978	Saaxumhuizen	1974		
Kiel-Windeweer	1986	Sappemeer	2006		
Klein Wetsinge	2003	Scheemda	2001		
Kolham	2020	Slochteren	2018		
Krewerd	1983	Solwerd	1992		
Kropswolde	2005	Spijk	2014		
Leegkerk	1970	Stitswerd	1973		
Leermens	2015	Termunten	2014		
Lettelbert	1977	Thesinge	1971		
Loppersum	2019	Thesinge – Ger. kerk	2018		
Losdorp	2014	Tinallinge	2010		
Marsum	1981	Tolbert	1977		

Synagogen **Jaar van aanwinst**

Groningen 2009
 Appingedam 2010

Torens **Jaar van aanwinst**

Baflo 2013
 Den Andel 2008
 Garmerwolde 2003
 Kloosterburen 1975
 Slochteren 2018
 Toornwerd 2014
 Uitwierde 1971
 't Zandt 2014
 Zeerijp 2015

Kerkhoven **Jaar van aanwinst**

Baflo	2015	Meedhuizen	2017	Thesinge – Ger. Kerk	2018
Bierum	2014	Middelstum	2014	Tinallinge	2010
Breede	1992	Midwolda	2014	Tolbert	2008
Den Andel	2008	Niekerk	2013	Toornwerd	2014
Eenum	2005	Niezijl	1999	Uithuizen	2010
Eenrum	2008	Noordbroek	2019	Ulrum	2013
Feerwerd	2004	Noordwijk	1999	Vierhuizen	2002
Fransum	1979	Obergum	1970	Visvliet	2001
Garmerwolde	2003	Oldehove	2013	Wehe Den Hoorn	1974
Garnwerd	2004	Oosternieland	1996	Westerwijtwerd	1988
Garsthuizen	2013	Oosterwijtwerd	2015	Westernieland	2008
Godlinze	2015	Oostum	2004	Wierhuizen	2003
Grootegast	2018	Opwierde	2003	Wirdum	2003
Grijpskerk	2019	Pieterburen	1998	Wittewierum	1992
Heveskes	1996	Scheemda	2001	Woltersum	1996
Holwierde	2014	Slochteren	2018	't Zandt	2015
Krewerd	1983	Solwerd	1992	Zeerijp	2015
Leermens	2015	Spijk	2014	Zuurdijk	1993
Losdorp	2014	Termunten	2014	Zuidwolde	2001
Marsum	1993	Thesinge	1992		

Andere bezittingen

Appingedam-Synagoge	w	2010
Appingedam-Molukse kerk	te	2014
Den Horn	te	2011
Drieborg	p/v	2019
Garmerwolde	v	2003
Grijpskerk	p/dr	2019/2020
Holwierde	bg	2015
Kiel-Windeweer	p	1986
Klein Wetsinge	te	2003
Kommerzijl	bg	2015
Marum	l	1994
Middelstum	p	2014
Nieuw Beerta	te	2003
Noordbroek	v	2016
Noordwijk	l	1999
Onderdendam	p/te	2015
Opwierde	l	2003
Oudeschans	p	1973
Overschild	te	2002
Pieterburen	t/tui/v	2003
Slochteren	p/vi/v	2018
Solwerd	kl	1992
Scheemda e.o.	bg	2001
Tinallinge	v	2010
Thesinge	l	2003
Ulrum	p/v	2019/2013
Westeremden	te	2000/2013
Wierhuizen	l	2003
Woltersum	te/v/p	1996/2003

Jaar van aanwinst

Beklemd gronden	bg
Dakruiter	dr
Klokkenstoel	kl
Lijkhuisje	l
Pastorie met tuin	p
Tuin	t
Tuinhuisje	tui
Terrein	te
Viskenij	vi
Verenigingsgebouw	v
Beheerderswoning	w

Colofon

Aan dit jaarverslag werkten mee

Inge Basteleur
Jur Bekooy
Annemarie Bembom
Jan Borgers
Marius Breukink
Rebecca Compaan
Margreet Eriks
Chris de Graaf
Johanna Kloosterhuis
Martha Bijl
Luvina van Nuysenburg
Marcel van Santen
Christiaan Velvis
Annemieke Woldring
Patty Wageman
Tjitske Zuiderbaan

Vormgeving

Jochem Koopman

Fotografie omslag

Bureau Brauns
Voor: Schoolkerk Garmerwolde
Achter: Toren in Toornwerd

Uitgave

Stichting Oude Groninger Kerken, mei 2021

Onze projecten werden mede financieel mogelijk gemaakt dankzij:

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (SIM-subsidie)
J.B. Scholtenfonds
Prins Bernard Cultuurfonds
Stichting TBI fonds
Dinamofonds
Meindersma-Sybenga-Stichting
Stichting tot Behoud van het Nederlandse orgel
Rotary Winschoten
Protestantse gemeente te Midwolda
Stichting Hintsorgel Midwolda
Provincie Groningen (CIAN regeling en regeling Erfgoed en Ruimtelijke kwaliteit)
Nationaal Programma Groningen
Programma Regionale en Innovatieve projecten, Regio Groningen-Assen
Herbestemming Cultureel Erfgoed (onderdeel van Kansrijk Groningen en NAM Leefbaarheid & Duurzaamheid Programma)
Gemeente Ten Boer
VSBfonds
Stichting Dioraphte
BPD Cultuurfonds
BNG Cultuurfonds
Protestantse Gemeente Winsum-Halfambt
Gemeente Delfzijl
Stichting Van Tuikwerd Fonds

